https://doi.org/10.24271/garmian.303 ttp://jgu.garmian.edu.krd

ڕۆڵی قەیرانی دارایی لەجیابوونەوەی هاوسەراندا

توێژینەوەیەكی سۆسیۆلۆجی مەیدانییە لە شاری سلێمانی

كاروان علی شامار[1] نیاز ئەحمەد فەتاح[2]

[1,2] سكوڵی پەروەردەی بنەڕەتی زانكۆی سلێمانی

[1] karwanalishamar@gmail.com
[2] nyaz.fattah@univsaul.edu.iq

پوختە

بەهۆی ئەو گۆڕانكاریە خێراو زۆرانەی كە دووچاری ناوچەكە بۆتەوە خێزانی كۆمەڵگای كوردی و پەیوەندی نێوان ژن و مێردەكان پشكی شێریان وەرگرتوە لەو گۆڕانكاریانە. دیاردەی جیابونەوە بە پێی ئامارە فەرمیەكانی دادگاكان لە ڕێژەی سروشتی لایداوە بە بەراورد بە ساڵانی ڕابردووی پێش قەیران، ئەم توێژینەوەیە هەوڵێكە بۆ خستنەڕووی ڕۆڵی قەیرانی دارایی لەجیابونەوەی هاوسەراندا؟ هەروەها بۆ خستنەڕووی ڕەهەندەكانی قەیرانی دارایی بۆ سەر ژیانی هاوسەران بە پێی چەن گۆڕاوێك لەوانە (شوێنی نیشتەجێبوون و كەمی داهات و بێكاری ...هتر). بۆ گەشتن بەم ئەنجامانە پشت بەستراوە بە پەیڕەوەكانی میتۆدی ڕووپێوی نموونەیی و هەروەها بەكارهێنانی هەردوو ئامرازی شیكاری زانیاری فەرمی و تۆماركراوی چاوپێكەوتن. پاشان بە بەكارهێنانی چاوپێكەوتن لەگەڵ 30 كەیسی جیابووەوە كە بەشێوەی دەستنیشانكراو وەرگیراون كە هەمویان هۆكاری جیابونەوەكەیان بەهۆی ڕەهەندە ئابوریەكانەوە بووە. لە دەرئەنجامدا بۆمان دەركەوتووە قەیرانی دارایی كاریگەرییەكی گەورە و بەرچاوی هەبووە لە جیابونەوەی هاوسەراندا. لە كۆتایی توێژینەوەكەدا چەن پێشنیار و ڕاسپاردەیەك خراوەتەڕوو.

كلیلی ووشەكان: ڕۆل، قەیران، هاوسەركیری، بەشی باخجەی منالان

پێشەكی:

پرۆسەی هاوسەرگیری یەكێكە لە پرۆسە هەرە گرنگ و گەورەكانی ژیانی مرۆڤایەتی، چون بە یەكێك لەبنەما هەرە گرنگەكانی بەردەوامی ژیانی مرۆڤایەتی و مانەوەی كۆمەڵگە و بەرەوپێش چونی دادەنرێت، ئەم پرۆسەیەش توشی چەندین كێشە و گیروگرفت دەبێتەوە، قەیرانی دارایی یەكێكە لەو گرفتانەی كە كاریگەری نێگەتیڤی لەسەر ئەم پرۆسەیە كردووە، هەندێ جار دەبێتە هۆی دواكەوتنی پرۆسەكە یاخود هەڵوەشاندنەوەی، چونكە لە بنەڕەتەوە ئەم پرۆسە پێویستی بە ڕەهەندێكی ئابوری گونجاو هەیە، هەنوكەش لە كوردستان قەیرانی جۆراو جۆر بونی هەیەو بە قۆناغێكی سەختی ژیان و گوزەرانی هاوڵاتیاندا تێپەڕدەبێت.

ئاشكرایە جیابونەوە كاریگەری خراپ لەسەر تاك و كۆمەڵگە دادەنێت كاتێك تاك دوچاری هەڵوەشاندنەوەی پرۆسەی هاوسەرگیری دەبێتەوە بێگومان كۆمەڵێك كێشەی دەرونی و ئابوریی ڕووبەڕوو دەبێتەوە لەسۆنگەی تێڕاما نمان لە بەرزبونەوەی ڕێژەی جیابونەوە لە شاری سلێمانی ئەم بابەتەمان هەڵبژاردووە بەناونیشانی (ڕۆڵی قەیرانی دارایی لە جیابونەوەی هاوسەراندا) كە توێژینەوەیەكی سۆسیۆلۆجی مەیدانیە لە شاری سلێمانی ئەنجامدراوە. ئەو هۆكارانەش

هاندەربوون، کە پاڵی بەتوێژەرانەوە نـاوە بـۆ هەڵبـژاردنی ئـەم بابەتـە و شیکردنەوەی کاریگەرییـەکانی لەسـەر تـاك و کۆمەڵگە. لەم توێژینەوەیەماندا هەوڵدەدەین بۆ دۆزینەوەی پەیوەندی نێوان ڕۆڵی قەیرانی دارایی و هۆکارەکـانی زۆربـونی ڕێژەی جیابونەوە چونکە قەیرانی دارایی یەکێکە لەو فاکتەرە سەرەکییانەی کە هۆکارە لە زیادبونی ڕێژەی جیابونەوە.

ئەم توێژینەوەیە لـە دوو دەروازە پێکهـاتووە. دەروازەی یەکـەم لایـەنی تیۆریی توێژینەوەکـە لـەخۆ دەگرێت و لەچـەن باسێك پێك دێت. لەبەشی یەکەمدا، کە چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکەیە، لە باسی یەکەمیدا کێشـەو گرنگـی و ئامـانجی توێژینەوەکە خراوەتە ڕوو. باسی دووەمیش پێناسەی چەمك و زاراوەکانە، بەڵام بەشی دووەم پێك هاتووە لە ڕۆڵ و گرنگـی ئابووری لەڕوانگەی کلتـوور و ئـاین و زانسـتەوە، هـەروەها دۆخـی قـەیرانی دارایـی لـە کوردسـتان و جێکەوتـەکانی لـەخۆ دەگرێت، هەروەها هۆکارەکانی جیابونەوە و جێکەوتەکانی لەسەر ژن و مێرد. بـەڵام دەروازەی دووەم کـە لایـەنی پراکتیکـی ئەم توێژینەوەیەیە لە دوو بەش پێکدێت بەشی یەکەم ڕێکاریەکانی توێژینەوە و میتـۆدی توێژینـەوە، کۆمـەڵگا و نمونـەی توێژینەوە....تاد باس کراوە وە بەشی دووەمـیش خسـتنەڕووی خشتەو لێکدانـەوەیان لـەخۆ دەگرێت. پاشـان ڕاڤـەکردنی دەرەنجامەکان خراونەتە ڕوو. لەکۆتـایشـدا کۆمـەڵێك پێشـنیارو ڕاسـپاردە ئاراسـتەی لایەنـە پەیوەندیـدارەکان کـراوە بـۆ سودمەندبوون لێیان وەك هەوڵێك بۆ کەمکردنەوەی ڕێژەی تەڵاق لە کۆمەڵگەی کوردیدا.

بەشی یەکەم

چوارچێوەی گشتی توێژینەوەکە

باسی یەکەم: کێشەو گرنگی و ئامانجی توێژینەوەکە

1. کێشەی توێژینەوەکە

شارەزایانی بواری توێژینەوەی زانستی جەخت لەسەر ئەوە دەکەن کـە دەستنیشـانکردنی کێشـەی توێژینـەوەو دیـاریکردنی ڕەنگە قورستر بێت لە دۆزینەوەی چارەسەر بۆی.[1] لە سێ ساڵی ڕابردودا بەهۆی ئەو بارودۆخە داراییە کە کوردسـتانی پێـدا تێپەڕدەبێت چەندین کێشەی کۆمەڵایەتی سەریان هەڵداوە لەناویاندا کێشەی جیابونەوەی هاوسەران، گەرچی ئەم کێشەیە فرە هۆکارە بەڵام قەیرانی دارایی هۆکارێکی سەرەکییە لەبەرزبونەوەی ڕێژەی جیابونەوەدا لە پاشکۆی ژمارە (1)دا بـەڕوونی ئەوە خراوەتەڕوو کە ڕێژەی جیابونەوە لەساڵانی قەیراندا بەڕێژەیەکی بەرچاو زیادی کردووە بە بەراورد بە پێش قەیرانی دارایی، وێڕای زیادبوونی ڕێژەی تەڵاق ژمـارەی هاوسـەرگیریش کـەمی کـردووە بـە بـەراورد بـە سـاڵانی پـێش سـەرهەڵدانی قەیران.* ئەوەی لەم کارە زانستیە بەگشتی پەیوەندیدارە بە کێشەی سەرەکی ئـەم توێژینەوەیـەو وای کـردووە کـە جێگـەی بایەخ و گرنگی پێدانی ئەم کارە بێت پەیوەندی نێوان دۆخی ئابوری و سەرکەوتن یا هەڵوەشـاندنەوەی هاوسـەرگیری و ئـەو دیوانەی ئابوریە کە کاریگەریان لەسـەر پرۆسـەکە هەیـە، وە تـاچـەند قـەیرانی دارایـی ڕۆڵـی هەیـە لەسـەر جیابونـەوەی هاوسەران.

---

[1] عبداللة محمد الشريف، مناهج البحث العلمي (دليل الطالب في كتابة الآبحاث والرسائل العلمية)، مكتبة للطباعة و النشر و التوزيع، الاسكندرية - مصر 1996، ص35

* لە پاشکۆی ژمارە (1)دا ئامارەکانی دادگای سلێمانی خراونەتەڕوو

2. گرنگی توێژینەوەکە

گرنگی تیۆری:

1 . ئەو توێژینەوەیە لە بابەتێکی هەستیار دەدەین کە ئەویش دامەزراوەی خێزانەو ئەو مەترسیانەی کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە.

2. ئەو توێژینەوەی تا ئەو شوێنەی توێژەران ئاگادارن یەکەم توێژینەوەیە لەبوارەکەدا و هەوڵێکی بچوکە بۆ دەوڵەمەندکردنی کتێبخانەی کوردی و کارکردن بۆ دەستنیشانکردنی جۆرایەتی ئەو پەیوەندیەی کە لە نێوان هاوسەرگیری و ڕەهەندی ئابوریدا هەیە.

گرنگی مەیدانی:

دەکرێت لایەنە پەیوەندیدارەکان سود لە ڕاسپاردەو پێشنیارەکانی ئەو توێژینەوەی وەرگرن.

3. ئاما نجی توێژینەوەکە:

ئەو توێژینەوەیە لە هەوڵی بەدیهێنانی ئەم ئاما نجانەی لای خوارەوەدایە:

1. خستنەڕووی ڕۆڵی قەیرانی دارایی لە جیابونەوەی هاوسەراندا.

2. خستنەڕووی ڕەهەندەکانی قەیرانی دارایی لەسەر ژیانی هاوسەران بە پێی ئەو گۆڕاوانە:

ا. شوێنی نیشتەجێبوون

ب. بێکاری

ج. کۆچ

د. هەژاری

ه. کەمی داهات (بەهۆی پاشەکەوتی مووچە)

باسی دووەم: پێناسەی چەمك و زارەوەکان

ڕۆڵ

چەمکی ڕۆڵ لەزانستە مرۆیی و کۆمەڵایەتیەکاندا بەمانایی جیاواز بەکاردێت، ڕۆڵ چەمکێکە دەدرێتە پاڵ لایەنی دینامیکی پێگەیی جێبەجێکاری ئەو ڕۆڵە. واتە ئاماژەیە بۆ پێگە، هەروەها ئاماژەیە بۆ ڕەفتاری تاك یان کۆمەڵ لەبەر ڕۆشنایی مەزندەیان یان مەزەندەی کەسانی تر بۆیان، ئەو مەزەندانە کاریگەر دەبێت بە تێگەشتنی تاك و کەسانی تر دەربارەی ئەو ئەرك و مافانەی کە پەیوەستن بەو پێگە کۆمەڵایەتیانەی کە بەکۆمەڵێ سیفەتی کەسی و چالاکی پوختەکراو جیادەکرێنەوە.[1] ڕۆڵ بەم شێوەش پێناسە دەکرێت کە ئەو ڕەفتارەیە کەتاك پێی هەڵدەستێ لەو ناوەندە کۆمەڵایەتیەی

1 احمد زكي بدوي، معجم مصطلحات ألعلوم الآجتماعية، مكتبة لبنان، بيروت 1987، ص39

كە كاری تێدا دەكات .یان دەتوانین بەشێوەیەكی تر بڵێین كۆمەڵە كردارێكە كە تاك پێی هەڵدەستێ بۆ سوربوون لەسەر دەستەبەسەراگرتنی پێگەكەی.[1]

قەیرانی دارایی

قەیران وەك چەمكێكی سەربەخۆ بریتییە لە دۆخێكی ناسەقامگیر كە دەبێتە هۆی ڕوودانی گۆڕانكاری جەوهەری كە ڕەنگە دەرئە نجامەكانی نێگەتیڤ بێت وە دەشێت هەندێك جاریش پۆزەتیڤ بێت.[2]

قەیرانی دارایی بریتییە لە داڕووخانی سیستەمی دارایی، كە پەیوەستە بە سەرنەكەوتنی دامەزراوە دارایی و نادارایییەكان لەگەڵ گرژبوونێكی توند لە كۆی چالاكییە ئابوورییەكان. هەروەها مەبەست لێی تێكچوونێكی بێشومار و كتوپڕە لە بازاڕی پشكەكاندا، یان لە دراوی هەر دەوڵەتێكدا یاخود لە بازاڕی خانووبەرە، یان كۆمەڵێك لە دامەزراوە داراییەكان كە دواجار بۆ ئابوورییەكانی تر درێژە دەكێشێت، ئەو جۆری داڕووخانە داراییانە دروست دەبێ كە لە دەرە نجامدا ئاسەوارەكانی بۆ زۆرێك لە بوار و كەرتەكانی تر درێژە دەكێشێت.[3] **قەیران دارایی بەم شێوەیەش پێناسە دەكرێت كە شڵەژانێكی توندو كتوپڕ كە ڕووبەڕووی دامودەزگا ئابوریەكان دەبێتەوە دوابەدوای ئەوەش دەبێتە هۆی داڕوخانی دارایی كە كاریگەری دەبێت بۆ سەر سێكتەرەكانی تر.**[4]

پێناسەی ڕێكاری: بریتییە لە دابەزینی ئاستی گوزەرانی هاوڵاتیانی هەرێم ئەویش بەهۆی سەپاندنی سیستمی پاشەكەوتی مووچەو وەستانی پرۆژە خزمەتگوزارییەكانەوە كە بۆتە هۆی بێكاربوونی زۆرێك لە هاوڵاتیان.

جیابونەوە

مەبەست لە جیابونەوە ئاماژەیە بۆ كۆتایهێنان بە پەیوەندی ڕەسمی یان مەشروعی نێوان ژن و پیاو بەشێوەیەك كە هەریەكەیان لە ڕووی فەرمییەوە لەوی دیكە دادەبڕێت و جارێكی تر مافی هاوسەرگیری هەبێت لەگەڵ یەكێكی تردا.[5]
لەلایەكی ترەوە ئەتوانین ئاماژە بەوە بكەین كە جیابونەوە بریتییە لەكۆتایی هاتنی ژیانی هاوسەرێتی و هەروەها لەبەریەك هەڵوەشاندنی ئەو پەیوەندییە زەماوەندیەیە كە بە پێی یاسا و ڕێسا دانی پێدانراوەو تایبەت بە سەردەمێك جێبەجێ كراوە.[6]

پێناسەی ڕێكاری: بریتییە لە هەڵوەشاندنەوەی گرێبەستی هاوسەرگیری لەڕووی یاساییەوە كە لە دادگاكان یەكلا دەكرێنەوە.

1 انور محمد علي، دور التربية في التغير الآجتماعي، مجلة كلية العلوم الآسلامية، المجلد السادس، العدد الثاني العشر، العراق - الموصل 2012، ص7

2 شومان منذر، الأعلام والأزمات، مدخل نظري وممارسات عملية، دار الكتب العلمية للنشر والتوزيع، القاهرة 2003، ص117

3 كنێر عەبدوڵا، قەیرانی دارایی و هۆكار و كاردانەوەكانی، سەرچاوەی ئەلیكترۆنی 2017: http://penus.krd/news364-65.htm (2017-4-10)

4 فريد كورتل، الآزمة المالية مفهومها واسبابها وانعكاساتها علي البلدان العربية، مجلة كلية بغداد للعلوم الاقتصادية الجامعة، عدد 20، بغداد 2008، ص6

5 سەمیرە، فەرهەنگی زاراوەی كۆمەڵناسی، و.خەسرەو میراودەلی، چاپی یەكەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی 2007، ل90

6 نەجم عەبدوڵا محەمەد، مرۆڤایەتی و ژن و تەڵاق، چاپخانەی ڕۆشنبیری، هەولێر 2008، ل361

بەشی دووەم

ڕۆڵ و گرنگی ئابووری و قەیرانی دارایی و جێكەوتەكانی و هۆكارەكانی جیابونەوە

باسی یەكەم/ ڕۆڵ و گرنگی ئابوری لەڕوانگەی (كەلتور و ئاین و زانست)ەوە

لەم باسەدا گرنگی ئابووری لەڕوانگەی كەلتور و ئاین و زانستەوە دەخەینەڕوو، كە هەرسێكیان جەخت لە گرنگی ڕۆڵ و بایەخی ئابووری دەكەنەوە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە كە ڕەهەندی ئابووری چەن دەتوانێ كێشەی خێزان چارەسەر بكات بارتەقای زیاتر لەوە توانای تێكدان و هەڵوەشاندنەوەی خێزانی هەیە.

یەكەم: ڕۆڵ و گرنگی ئابووری لەڕوانگەی كلتورەوە

١. مارەیی لە پرۆسەی هاوسەرگیریدا

مارەیی لە هەموو كۆمەڵگە و گروپێكی دەستەكۆمەڵیدا بوونی هەیە بەڵام بە پێی دابونەریتی كۆمەڵگەكان دەگۆڕێت كەمەرج نیە ئەم مارەییە لەلایەن كوڕانەوە بدرێت، لەهەندێ كۆمەڵگەكاندا دەبێت ماڵی كچەكە مارەیی بدەن بەكوڕەكە لەبەرامبەر ئەوەی كچەكەیان مارەبكات. هەرچیش پەیوەندی بەمارەییەوە هەبێت لە پرۆسەی هاوسەرێتیدا لەكۆمەڵگەی كوردیدا ئەوەیە كە هەندێ خورەوشت پەیرەو دەكرێت لەكاتی بەئەنجام گەیاندنی خوازبێنی كچ بۆ كوڕدا، ئەویش ئەوەیە كە لە پاڵ داواكردنی مارەییدا زۆرجار شیربایش داوا دەكرێت بەڵام داواكاریەكان بە پێی دەسەڵات و توانایی ماددی داخوازیكەرەكە دەگۆڕێ، مارەیی زیاتر لەم شتانە پێك هاتووە (پارە- زێڕ- تفەنگ- ئەسپ- مانگا).[1]

بەڵام ئەوەی زیاتر بەرچاوە مارەیی لە كۆمەڵگەی كوردیدا لەسەر دەمانی پێشودا بڕێكی زۆریان وەرگرتووە بەرامبەر بەشودانی كچەكەیان كەزۆرجار بڕی مارەیی گەشتۆتە سەد یان دووسەد یان پێنج سەد سەر مەڕ جگە لەوەی دەبوو دیاری بۆ براو خوشكەكانی بوك بكرایە.[2]

لە كەلتوری كوردەواریدا داواكردنی مارەیی زۆر بۆ ئەوەنەبوو كە پاڵپشتی ئابوری بەهێز بۆ كچەكانیان دەست بخەن، بەڵكو بۆ دەستخستنی ئایندەیەكی سەقامگیربوە تا كچەكانیان لەمەترسیدانی جیابونەوە بەدوربێت. ئەوەی تێبینی دەكرێت لەكۆمەڵگەی كوردیدا بەخێوكردن و خۆراكپێدانی ئەمیش هەردەكەوێتە ئەستۆی پیاو وەك بەشێك لە مارەیی كچەكە دەبێت بۆی دەستەبەر بكرێت.[3]

بەگشتی لە كۆمەڵگەی كوردیدا مارەی لەسێ بەشی سەرەكی پێك هاتووە

1. مارەی پێشەكی: كەلەكاتی مارەبڕینی كچەكەدا دەكەوتە ئەستۆی ماڵی زاواو پێش گواستنەوەی كچەكە دابین دەكرا.
2. مارەیی پاشەكی: كە بۆ مسۆگەركردنی ئایندەیی كچەكە دیاری دەكرا.
3. مارەیی بەخێوكردن: ئەمیش دەكرا بە ئەركێك تا زاوا كچەكە وەك پێشترو ماڵە باوانی بەخێوی بكات.[4]

---

1 هەردەوێڵ كاكایی، دابونەریتی كوردەواری ناوچەی گەرمیان، چاپخانەی الحوادث، بەغداد 1989، ل150

2 مەلا مەحمودی بایەزیدی، دابونەریتی كوردەكان، و.شوكریە ڕەسوڵ، دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوكردنەوەی سەردەم، بەغداد 1982، ل82

3 هێنری هارنۆڵد هانس، ژیانی ئافرەتی كورد، و.عەزیز گەردی، چاپخانەی كوڕی زانیاری عێراق، بەغداد 1983، ل55

4 مەلا مەحمودی بایەزیدی، سەرچاوەی پێشوو، ل84

هەنوكە لە كۆمەڵگەی كوردیشدا وەك نەریتێك و بەچاوكردن لەو پێشینە كوردیە داواكاری لەسەر مارەیی هێشتا بوونی هەیە بۆیە لەناو شارەكاندا چەندین گە نجی كوڕمان هەیە كە بەهۆی نەبونی خەرجی ژن هێنان و زۆری داواكاری لایەنی بەرامبەر هاوسەرگیری ناكەن یاخود دوای دەخەن.[1]

ب. سامان و دارایی و كاریگەری لەهەڵبژاردنی هاوسەردا

بواری دارایی پیاو لایەنێكی گرنگە هەروەك چۆن تەمەن و گرنگیدان بە تەواویێتی (كامڵبوون) لایەنێكی گرنگی دیكەی كەسێتی پیاو پێكدێنێت یان هەروەك پاڵنەری بەهێزی كەسێتی و شێوازو گوزارشت لە توانای كەسێتی دەكەن، پێدەچێت ئافرەتێك پیاوێكی خۆش بوێت بۆ هەموو شتێك نا بەڵكو چەن شتێك لەوانەش سامان و دارایی بێت. هەندێكجار دەشێت پیاوێكی خۆش بوێت گەورەتر لە تەمەنی خۆی، هەربۆیە ئاساییە كچێكی شۆخ و گەنج هاوسەرگیری لەگەڵ پیاوێكدا بكات لەتەمەن گەورە بەلام خاوەن سەروەت و سامان، وە ئاسایشە هەندێ ئافرەت هەبن جۆرە پیاوێك هەڵبژێرێن كە دواڕۆژێكی باشیان لەڕوی هەبونی سامانەوە بۆ دابین بكا، ئەم هەڵبژاردنەش لەسەر بنەمایی خۆشەویستی نییە وەلێ لەسەر بنەمایی جۆریەتی ژیانی داهاتویەتی ئەمەش كێشەی گەورەیان بۆ دروست دەكات لە دوای زەواج چونكە لە ئەزەلەوە پێكهێنانی زەواجەكە لەسەر بنەمای بەرژەوەندییە بووە نەك قەناعەت بەمەش هەر زوو ئەو خێزانانە ڕووبەڕووی گرفتی گەورە دەبنەوەو بە هەڵوەشاندنەوەی خێزانەكەیان كۆتایی دێت.[2]

دووەم: ڕۆڵ و گرنگی ئابووری لە ڕوانگەی ئاینەوە

ئاینی ئیسلامیش بەهەمان شێوە باسی ڕۆڵ و گرنگی ئابوری دەكات و تیایدا باس لەوە دەكات دەبێ مادە بۆ پڕكردنەوەی پێداویستیەكانی مرۆڤ بێت، وە چەن گرنگی بە مادە دەدات بەهەمان شێوە گرنگی بە چۆنیەتی بەكارهێنانی دەدات، بۆ نموونە هەندێك جۆری دەستكەوتنی پارەی حەرامكردووە وەك (فرۆشتنی مەی و وەرگرتنی ڕەشوەو ئیشكردن لەبارو فرۆشتنی شتی حەرام ...هتر). بەهەمان شێوە گرنگی بەبەرهەمهێنان داوە، بەلام هیچ دەستێوەردانێكی لەوباسەدا نەكردووەو ئەمەی جێهێشتووە بۆ توانای تاكەكان، خۆیان سەربەستن لە ئە نجامدانی ئەو كارە بەمەرجێ لەگەڵ ئەحكامەكانی ئاینی ئیسلامدا بگونجێ، وەهیچ دەقێك نییە لە ئیسلامدا باسی لە دەستێوەردان كردبێت لەبەرهەمهێناندا.[3]

* **بەڕای توێژەران** مەغزای ئاین بۆ ئابوری بریتییە لەهەوڵدان بۆ پڕكردنەوەی هەموو پێداویستیەكانی مرۆڤ و بە پێی ئەو ژینگەیەی كە تیایدا دەژی، وە بەو شێوەیەش سەیری مرۆڤ دەكات كە دەبێت زۆرینەی پێداویستیەكانی ڕۆژانەی بۆ پڕبكرێتەوە. دەتوانین بڵێین تێڕوانینی ئیسلام بۆ كێشەی ئابوری وەك تێڕوانینی بۆ هەر كێشەیەكی تری مرۆڤایەتی وایەو بۆ چارەسەركردنی كێشە بنەڕەتیە ئابوریەكانی مرۆڤ دەگەڕێتەوە بۆ دەقی قورئانی پیرۆز وە هەر لەو ڕێگەیەشەوە هەوڵ بۆ چارەسەركردنی دەدۆزێتەوە. هەر بۆیە دەتوانین بڵێین هەموو هەوڵی سیاسەتی ئابوری لە ئایندا بریتییە لەدابینكردنی

1 حوسێن خەلیقی، كۆمەڵناسی كوردەواری، چاپی دووەم، چاپخانەی الحوادث، بەغدد 1983، ل247

2 عايدة احمد الرواجبة، الحياة الزوجية السعيدة، ط1، المكتبة الثقافة، بيروت 2003، ص158

3 النضام الاقتصادي في الآسلام، من منشورات حزب التحرير، الطبعة السادسة، دار الآمة للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت - لبنان 2004، ص64

خۆشگوزەرانی تاکەکان، هەربۆیە دەبینین ئەحکامی شەرعی سورە لەسەر ئەوەی هەموو پێداویستیە گرنگەکانی وەك (خواردن – جلوبەرگ- شوێنی نیشتەجێ بوون ..هتر) بۆ هەموو تاکێك پربکرێتەوە، ئەویش لەرێگەی جەختکردنەوە لەسەر کارکردنی پیاو بۆ ئەوەی بتوانێ پێداویستیە گرنگەکانی ژیانی بۆ خۆی ماڵ و منداڵی پڕکاتەوە، ئەمەش بۆ ئەوەی بگات بە ئاما نجەکانی و ئابوری وڵات بەرزبێتەوە، وە لە هەمان کاتیشدا باس لەوانە دەکات کە خاوەن پێداویستی تایبەتن بەتایبەت ئەوانەی ناتوانن کار بکەن ئەو پێی وایە دەبێ پێداویستیەکانیان لەلایەن وڵاتەوە دابین بکرێت.

لەکۆتایدا دەتوانین بڵێین کە تێروانینی ئاینی ئیسلام بۆ ئابوری بریتییە لە تێرکردنی پێداویستیە بنەرەتیەکانی مرۆڤ بێ هیچ جیاوازیەکی مرۆیی و ئاینی و کۆمەلایەتی و رەگەزی، وە هەر لەڕوانگەی پارە و چۆنیەتی بەکارهێنانی لە قورئاندا هاتووە کە پارە پێویستە بۆ پڕکردنەوەی پێداویستیە گرنگەکان نەك بۆ فەخر و شانازی (وَلا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ).[1]

سێیەم: ڕۆڵ و گرنگی ئابووریی لەڕوانگەی زانستەوە

لەڕوانگەی زانستەوە ئابووری کاریگەری و گرنگی تایبەتی خۆی هەیەو لێرەدا بۆ بەڵگەی زیاتری ئەم باسە هەرەمەکەی ماسلۆ بە نموونە دەهێنینەوەو بەکورتی باسی دەکەین کە تیایدا دەربارەی پێداویستیەکانی مرۆڤ پۆلێن بەندییەکی کردووەو بەیەکێك لە گرنگترین تیۆرەکانی سەر بە ڕێبازی قوتا بخانەی مرۆڤایەتی دادەنرێت. بەبڕوای ماسلۆ پێداویستیەکانی مرۆڤ بەشێوەیەکی چوچەکی گەشە دەکەن، لەسەرەتاوە بە پێداویستیە فیسۆلۆژیەکان دەست پێدەکات و دواتر بەرەو هێنانەدی و بەدەستهێنانی خود سەردەکەون، ئەمەش مانای گرنگی مادە بۆ پڕکردنەوەی پێداویستیەکانی مرۆڤ دەردەخات.[2]

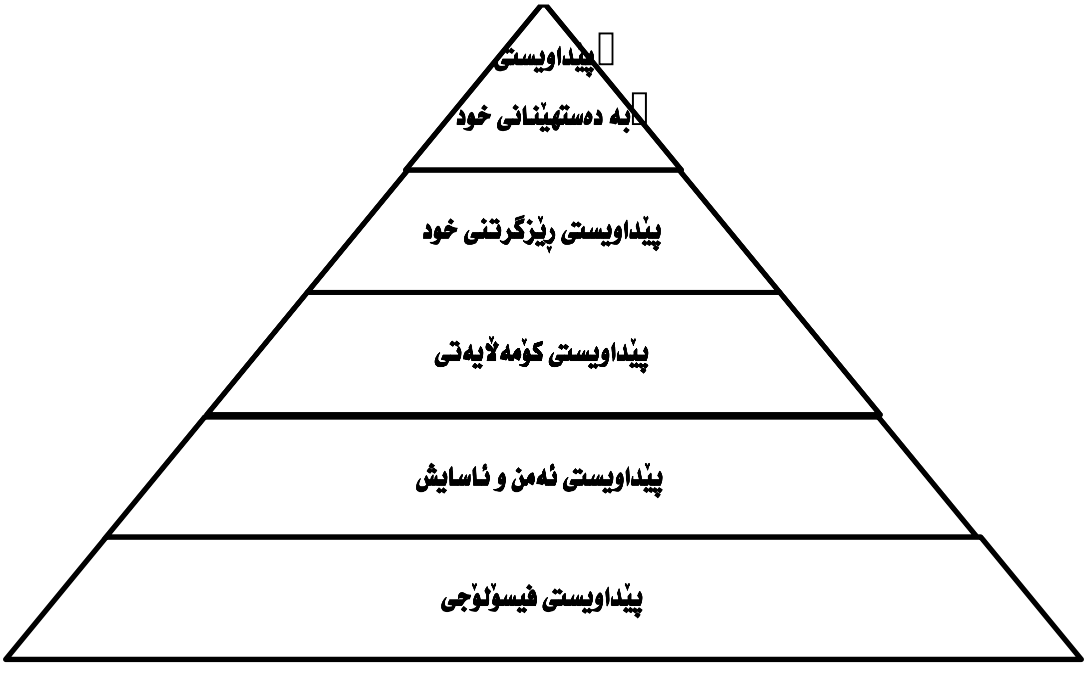

1 القرآن الكريم، سورة الآعراف، الآية 31

2 کەریم شەریف قەرەچەتانی، سایکۆلۆژیایی گشتی، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر 2006،ل104

1. پێداویستیە فیسۆلۆجیەكان: لەگرنگترین ئەو پێداویستیانە بریتین لە (خۆراك و خواردنەوەو ئۆكسجین و ئیسراحەت ...هتر)، بەبۆچونی ماسلۆ تێركردنی ئەم پێداویستیانە دەبن بە پاڵنەر و بناغە بۆ مرۆڤ و گەڕان بەدوایی پێداویستیەكانی تر، هەر لەبەر گرنگی پێداویستیە فیسۆلۆجیەكان لەسەرەتای هەرەمەكە دانراوەو پێشی وابووە تا خانەی یەكەم تێر نەكرێت ناتوانرێت بگەین بە خانەكانی تر.

2. پێداویستی ئاسایش و دڵنیایی: لەم ئاستەی هەرەمەكە باس لەو جۆرە پێداویستیانە دەكات كەدەبن بە پاڵنەر بۆ ئەوەی مرۆڤ بەدوای ئاسایش و دڵنیایی و سەلامەتیدا بگەڕێ و لەترس و دڵەڕاوكێ و شلەژان دوربكەوێتەوە بۆ نمونە گەرەنتیەكت هەبێت لەوەی كە شوێن و مەكانی كارەكەت پارێزراوەو مانگانە لەبەرامبەر مافی كارەكەت بڕە مووچەیەك وەردەگریت.

3. پێداویستی كۆمەلایەتی: دوای پڕكردنەوەی پێداویستی فیسۆلۆژی و ئاسایش ئەم جۆرە لە پێداویستی دەردەكەوێت، سروشتی مرۆڤ واهەڵكەوتوە كە نەتوانێت بە تەنیا بژی و بەردەوام پێویستی بەخۆشەویستی و پەیوەندی كۆمەلایەتی لەگەڵ دەوروبەردا هەیە، وە ئەگەر مرۆڤ ئەم پێداویستیەی پڕنەكاتەوە دەبێتە هۆی سەرەڕۆیی و خەمۆكی و دڵەڕاوكێ بوونی.

4. پێداویستی ڕێزگرتنی خود: ئەم پێداویستیە مانای حەزو ئارەزوی مرۆڤە بۆ ئەوەی كەسێك بێت ڕێزی لێبگیرێت و كەسایەتیەكی سەربەخۆ و تایبەت بەخۆی هەبێت و كەس سوكایەتی پێ نەكات و لەنرخی كەم نەكاتەوە، ئنجا هەركاتێك ئەم پێداویستیە تێر بوو مرۆڤ هەستی بەهێز و متمانە و بڕوابەخۆبونی لا دروست دەبێت. وە بە پێچەوانەشەوە مرۆڤ هەست بەكەم توانایی و دڵەڕاوكێ دەكات و بەمەش ڕووبەڕووی زۆر كێشەو گیروگرفتی دەرونی و كۆمەلایەتی دەبێتەوە.

5. پێداویستی بەدەستهێنانی خود: ئەم پێداویستیە مانای وایە مرۆڤ ئەو حەز و ئارەزووەی كە هەیەتی لەتواناو لێهاتووەكانی لەژیانی واقعیدا بێنێتەدی و لەكار و چالاكیەكیەكانیدا بەرجەستەیان بكات، بەمەرجێك لەگەڵ حەزو ئارەزو تواناكانیدا بگونجێت.[1]

* بەڕای توێژەران مادە ڕۆڵ و گرنگیەكی زۆری هەیە بۆ ژیانی ڕۆژانەی مرۆڤەكان، هەر لە پڕكردنەوەی پێداویستیە فیسیۆلۆجیەكان تا دەگاتە بەدەستهێنانی خود چونكە ئەگەر لایەنی مادیی مرۆڤ وەك پێویست نەبێت ناتوانێت هیچ پێداویستیەكی بنەڕەتی كە بریتین لە(خواردن و جلوبەرگ ... هتر)، بەدەستبهێنێت و ئەگەریش نەتوانێت ئەم پێداویستیانە پڕبكاتەوە كە لە خوارەوەی هەرەمەكەدان ئەوا ناتوانێت بگات بە ئاستی دووەم و سێیەم و كۆتایی هەرەمەكە. كۆمەڵگەی كوردی تا ئێستا لە ئاستی خوارەوەی ئەم هەرەمەدایەو نەیتوانیوە بگات بە پلەكانی سەرەوەی هەرەمەكە.

1 كەریم شەریف قەرەچەتانی، سایكۆلۆژیایی گشتی، سەرچاوەی پێشوو، ل106

باسی دووەم/ قەیرانی دارایی لە کوردستان و جێکەوتەکانی

یەکەم: قەیرانی دارایی لە کوردستان

لە ساڵی (2014)ەوە قەیرانی دارایی لە باشوری کوردستان، بووە بە کێشەیەکی دیار و مەترسیدار کە ڕۆژانە ئاسەوار و کاردانەوەی لەسەر ئاستی تاك و گشتیی کۆمەڵدا دەردەکەوێت. هۆکارەکانی سەرهەڵدانی ئەو قەیرانە فرەلایەنەو بریتین لە(بوونی جەنگی داعش لە عێراق و کوردستان و ناتەبایی و ناڕێکیی حزبە سیاسییەکان، ناداد پەروەری لە سیستەمی مووچە، لەخۆگرتنی زۆربەی پەنابەرانی ناوچەکانی تری کوردستان و عێراق، زۆریی ژمارەی مووچەخۆران، زۆریی ڕێژەی خانەنشینان، بوونی دیاردەی گەندەڵی، نەبوونی ژێرخانی ئابووریی تۆکمەو چەندین هۆکاری تر) کە هۆکاری سەرەکین لە سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی. یەکەم جارە لە مێژوودا باشووری کوردستان، لەسەردەمی حوکمڕانی دەسەڵاتدارانی خۆماڵی تووشی دۆخێکی قەیراناویی یەك بەدوای یەکی لەم جۆرە ببێتەوە، کە بەدەر لەهەموو ئەو ئاسەوارانەی دیکە، یەکێك لە جیاوازیی کاردانەوەکانی تر بریتییە لە پاشەکەوتکردن و دواخستنی مووچەی سەرجەم فەرمانبەرانی کوردستان، کە زیاد لە ساڵێکە درێژەی هەیە، دەرەنجامی هەموو ئەوانەیش دۆخێکی ناجێگیری سیاسی، دەروونی، کۆمەڵایەتی و تەندروستی هاتۆتە ئاراوە، کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ کاردانەوەی خراپ دێنێتە ئاراوە.[1]

دووەم: جێکەوتەکانی قەیرانی دارایی لەسەر هاوسەران

بەشێوەیەکی گشتی کاردانەوە و ئاسەوارەکانی هەموو قەیرانێك لە کۆمەڵدا، لایەنی خراپ و مەترسیداری زۆری لەسەر ئاستی کۆمەڵ و تاکەکان بەگشتی و هاوسەران بە تایبەتی هەیە، لەوانە (دواکەوتنی گەشەی کۆمەڵایەتی و سیاسیی و ڕۆشنبیری و پەروەردەیی و ئابووری و تەندروستی و دەروونی، سەرهەڵدانی بێکاری، زیادبوونی نەخوێندەواری، زیادبوونی دیاردەی کۆچکردن، تێکچوونی دۆخی خێزانی، سەرهەڵدانی دیاردەی دزین، کەمکردنەوەی جموجوڵی بازاڕ و کڕین و فرۆشتن، کەمبوونەوەی وەبەرهێنان، لاوازیی ئەمن و ئاسایش، کەمبوونەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، ئالوودەبوون بە مادده هۆشبەرەکان، کەمبوونەوەی ژمارەی دانیشتووان، زیادبوونی جۆرەکانی توندوتیژی و ڕەفتاری توندڕەوانە، زیادبوونی کێشە کۆمەڵایەتییەکانی وەك جیابوونەوە، بچووککردنەوەی خێزانەکان، زیادبوونی کێشە دەروونی و تەندروستییەکان و چەندین دیاردەی نەشیاوی تر... هتر)، بوونی هەموو ئەو ئاسەوارانە، ئەگەرچی لە دەرەنجامدا هەموو هاوولاتیان لە پیاوان، ژنان، منداڵان و گە نجان و پیران و مێژووی ئەو کۆمەڵ و نەتەوەیە، بەهۆیەوە زەرەر و زیانی زۆریان بەردەکەوێت و هەریەك بەشێوەیەك دوچاری گرفت دەبێتەوە، بەلام بەگشتی ئەگەر پیاوان باجی گەورە و زۆری قەیرانە ئابوورییەکانیان بەرکەوێت، ژنانیش بە هەمان شێوەی پیاوان مەترسی و زیانیان بەردەکەوێت.[2]

گرنگترین ئەو ئاسەوارانەی کە بەهۆی قەیرانی داراییەوە ڕووبەڕووی هاوسەان دەبنەوە لەڕووی کۆمەڵایەتیەوە وەك (زۆربوونی تەلاق ، زیادبوونی دیاردەی لەشفرۆشی، تەشەنەسەندنی جۆرەکانی توندوتیژیی جەستەیی و دەروونی و سێکسی، سنووردارکردنی منداڵبوون یان وەچەخستنەوە، بێبەشکردنی ژنان لە خوێندن، گێڕانەوەی ژنان بۆ سووچی ماڵەوەی

---

1 کنێر عەبدولا، قەیرانی دارایی و هۆکار و کاردانەوەکانی، سەرچاوەی پێشوو

2 مصطفي العبد الله، الأزمات والدورات الاقتصادية، نقلا عن الموقع الالكتروني: http://www.hewar.com/economics (10-6-2017)

خێزانەکان، سەرهەڵدانەوەی دیاردەکانی وەك زوو بەشوودان و بەزۆر بەشوودانی کچان و گەورە بە بچووك و چەندینی تر، یان زیاتربوونی کوشتن و خۆکوشتنی ژنان، زۆربوونی بێکاری، کەمیی پێکهێنانی ژیانی هاوسەرگیری، قبوولکردنی سووکایەتی و دەستدرێژی، زیادبوونی کێشەی منداڵ و خێزانی، زیادبوونی ناپاکیی هاوسەرگیری ... هتر). لەڕووی دەروونیشەوە ئەوەی دوچاری هاوسەران دەبێتەوە بریتین لە زیادبوونی کێشە و گرێ دەروونییەکانی وەك (خەمۆکی، دڵەڕاوکێ، بێتاقەتی و بێزاری، بێمتمانەیی و گوشاری دەروونی و لاوازبوونی لایەنی ڕۆحیی مرۆڤەکان ...هتر). لەڕووی تەندروستیشەوە ئەوەی هاوسەران دووچاریان دەبێتەوە بریتین لە (زیادبوونی نەخۆشییەکان لە ڕووی جەستەییەوە، وەك جەڵتەی دڵ و دەماغ، زیادبوونی پەستانی خوێن، لاوازبوونی جەستە، بەدخۆراکی و زۆرێك لەو نەخۆشییانەی دەبنە هۆی سستی و بێهێزیی مرۆڤەکان، کە دەرە نجام دوچاری زۆرێك لە نەخۆشییەکانی تر دەبنەوە).[1]

باسی سێیەم/ جێکەوتەو هۆکارەکانی جیابونەوەی هاوسەران

یەکەم: جێکەوتەی جیابونەوە لەسەر هاوسەران

جیابونەوە دائەنرێت بە تاقیکردنەوەیەکی ئازاراوی بۆ ژن و مێرد چون خۆی دەبینێتەوە لە کۆمەڵێك کێشەی یاسایی و ئابووری و کۆمەڵایەتی کە دوای کۆتایی هێنان بە پرۆسەی هاوسەرگیری دوچاری هاوسەرەکان دەبنەوە، وە مرۆڤ چ پیاو بێت یاخود ژن ئەگەر هیچ کێشەیەکی ئابووری و کۆمەڵایەتی و دەرونیشی نەبێت ئەوا ڕاستەوخۆ دوای جیابونەوە بەکۆمەڵێك کێشەدا تێپەڕدەبێت و دەبێتە هۆی تێکدانی هاوسەنگی لە زۆرێك لەلایەنەکانی ژیانەوە هەربۆیە تاك پێویستە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو دوای جیابونەوە بە ژیانی خۆیدا بچێتەوە لە لایەنی سۆزداری و ئابوری و کۆمەڵایەتیدا، ئەمە وێڕای ئەوەی تاك لە دوای جیابونەوە هەست بە داڕوخان و لەدەست دانی خۆشەویستی و شەرم دەکات لەناو کەسە نزیکەکانی خۆیداو هەرلەبەر ئەمەشە توشی دابڕانی کۆمەڵایەتی دەبێت، وە هەڵسوکەوتی دەگۆڕێ و توند دەبێت بەرامبەر کەسانی تر بەجۆرێك کۆمەڵێك هەڵسوکەوتی تیا دەردەکەوێت کە دەبنە هۆی دروست بوونی کێشەو گرێی دەرونی و سۆزداری.[2]

هاوسەرەکان لەدوای جیابونەوە دوچاری زۆر کێشە دەبنەوە بۆ نمونە پیاوان یەکێك لەو کێشە گەورانەی دوچاریان دەبێتەوە کێشەی ئابورییە ئەویش بەوەی کە ئەبێت پابەند بێت بە پێدانی نەفەقە بۆ ژن و منداڵەکانی هەروەها پێدانی مارەیش کە لەکۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتی بونی هەیە، وە کێشەیەکی تریش بەرۆکی پیاو دەگرێت کە هاوسەرگیری دووەم ئەکات ئەرکی بەخێوکردنی خێزانە تازەکەشی دەکەوێتە سەر شان لە هەمان کاتدا بەخێوکردنی منداڵەکانی و ژنی پێشووی ئەمەش وای لێدەکات توشی کێشەی ئابوری و بەرپرسیارێتی گەورە بێت، وە ئافرەتیش بەهەمان شێوە بە کۆمەڵێك کێشەی ئابوریدا تێپەڕدەبێ چونکە پێشتر پشت ئەستور بووە بەمێردەکەی بەتایبەت لەلایەنی ئابوریەوە، وە ئەو ژنانەشی کە کاریان نیە سەرچاوەیەکی ئابوری دیاری کراویان نیە توشی کێشەی گەورەتری ئابووری دەبنەوە بەتایبەت لەدوای جیابونەوە لە کاتێکدا کە خۆی و منداڵەکانی دەگەڕێنەوە ماڵی باوکیان و بەمەش وادەکات ژنەکە هەست بە کەمی بکات چونکە وا هەست دەکات خۆی و منداڵەکانی بونەتە بار بەسەر خێزانەکەیەوە، وە بە پێچەوانەشەوە ئەو ژنانەی کە تاڕادەیەك کاردەکەن و

1 کنێر عەبدوڵا، قەیرانی دارایی و هۆکار و کاردانەوەکانی، سەرچاوەی پێشوو

2 مليحة عوني القصير و صبيح عبدالمنعم احمد، علم الاجتماع العائلة، مطبعة الجامعة بغداد، بغداد 1984، ص422

سەرچاوەیەكی داهاتی سەربەخۆیان هەیەو توانای دابینكردنی پێداویستیەكانی ژیانیان بۆ منداڵەكانیان هەیە تارادەیەك كەمتر لێكەوتەی جیابونەوە كاریگەریان لەسەر دەكات بەبەراورد بەوانەی هیچی سەرچاوەیەكی بژێوی تریان نیە.[1]

ئافرەتی تەڵاقدراو لە كۆمەڵگەی داخراودا هەمیشە نیشانەی لەسەر دانراوە ناتوانێ بە هیچ شێوەیەك گوزارشت لە ئازارەكانی بكات و وەك ئافرەتی ئاسایی هەڵسوكەوت و مامەڵە بكاو بەدڵی خۆی پۆشاك بپۆشێت، ئەمە وێڕای ئەوەی كەم پیاو هەیە جارێكی تر هاوسەرگیری لەگەڵدا بكات و بەمەش ئافرەتی تەڵاق دراو دەبێتە سوتەمەنی ڕۆژگار و كۆمەڵگەی پیاوسالار.[2]

* بەڕای توێژەران لەكۆمەڵگەی كوردیدا جیابونەوە وەك شكست و خاڵی لاواز سەیر دەكرێت نەك وەك مومارەسەكردنی ماف، هەربۆیە لەدوای هەموو جیابونەوەیەكەوە دنیایەك تۆمەت و قسە هەڵبەستن و تیر و توانج خۆی حەشار داوە هەمیشە دەیان پرسیار خراوەتە سەر كەسی جیابۆوە بەتایبەت بۆ ڕەگەزی مێ وە ئەمەش جگە لە سزایەكی كۆمەڵایەتی بۆ هاوسەرە جیابۆوەكان هیچ مانایەكی تری نییە.

دووەم: هۆكارەكانی جیابونەوە

ئاشكرایە پێكهێنانی ژیانی هاوبەش لەنێوان ژن و مێرد بەگوێرەی گرێبەستی شاراوە یان ڕەسمی ئە نجامدەدرێ، بۆئەمەش گەر پە یمان بەستووەكان یەكێكیان بڕیاری پوچەڵكردنەوەی ئەو گرێبەستەیدا، ئەوە مانای وایە گرفتێك لەنێوانیاندا ڕویداوەو بەهەڵوەشاندنەوەی گرێبەستەكە نەبێ چارەسەر ناكرێ. ئەمەش مانای ئەوەیە كە گیروگرفتی كۆمەڵایەتی یان كەسایەتی یان ئابووری یان دەرونی وایكردووە كە كۆتایی بەوگرێبەستە بهێنن. هۆكارەكانی جیابونەوە فرە هۆكارن وەك (كەمی ماوەی دەزگیرانداری، هاوسەرگیری زوو، شوكردن یا ژنهێنانی زۆرە ملێ، نەگونجانی ژن و مێرد، نەزۆكی، ناپاكی هاوسەرگیری، ئالودەبوون بە مادەی هۆشبەر، فرە هاوسەری، تەكنەلۆجیا...هتر) لە توێژینەوەكەماندا تەنها گرنگی و فۆكەسی زیاتر دەخەینە سەر هۆكارە ئابوریەكان كە ئەمانەی لای خوارەوەن.[3]

1. كەمی داهات (بەهۆی سیستمی پاشەكەوتی مووچە)

یەكێك لەو هۆكارە گرنگانەی كە هەنوكە لە كوردستاندا گەورەترین كێشەی بۆ مووچەخۆران دروست كردووەو لێكەوتەی خراپی هەیە بۆسەر ژیانیان (سیستمی پاشەكەوتی مووچەی فەرمانبەرانە) ئەمەش دوای ئەوەی كە حكومەتی هەرێم نەیتوانی لەكاتی خۆیداو بێ پاشەكەوت مووچەی فەرمانبەرەكانی دابەش بكات ناچار بە بڕیارێك لە دەرەوەی پەرلەمانی كوردستان سیستمی پاشەكەوتی بەسەر مووچەخۆراندا سە پاند بەشێوازێك كە ڕێژەكەی لە 10٪ بۆ 75٪ مانگانە لە مووچەی فەرمانبەران دەبڕدرێت، چاوگی ئەم بڕیارەش دوای ئەوە دێت كوردستان خۆی نەوت بفرۆشێ ونەگەرێتەوە بۆ بەغداد وەك یەكەم هەنگاوی سەربەخۆبونی ئابوری، بەغداش لەیەكەم كاردانەوە بودجەی 18٪ی كوردستان بڕی، دەرەنجامی ئەمەش دۆخێكی ناجێگیری سیاسی، دەروونی، كۆمەڵایەتی، ئابوری هاتە ئاراوە. پاشەكەوتی مووچە بەو ڕێژە

---

1 مليحة عوني القصير و صبيح عبدالمنعم احمد، علم الاجتماع العائلة، المصدر السابق، ص433

2 شیلان عەلی، چارەنوسی ئافرەتی تەڵاقدراو لە كۆمەڵگەی داخراودا، گۆڤاری ئەستێرە، ژمارە 8،ساڵی 2011، لا5-6

3 محمەد شندی الراوی، و.سایە فارس، هۆكارەكانی هەرەسهێنانی خێزان و تەڵاق، سەرچاوەی ئەلیكترۆنی 2016: http://www.shanpress.com/details.aspx?jimare=5813 (2017-6-20)

زۆرە بارگرانیەکی قورسی خستۆتە سەر شانی فەرمانبەران چون چەندین ساڵە ژیانیان ستاندارد کردووە لەسە ئەو بڕە مووچەیەی کە مانگانە وەریانگرتووە، تادێت گوزەران و ژیانی هاوڵاتیانیش لە هەرێمی کوردستان خراپتر دەبێت و کێشە کۆمەڵایەتی و ئابوریەکان لە پەرەسەندندان بەمەش لێکەوتەی خراپی هەبووەو بۆتە هۆی زۆربونی ڕێژەی جیابونەوە. لە دەیەکانی رابردوو هیچ کات بارتەقای ئێستا گوزەرانی خەڵك خراپ نەبووە و کێشە کۆمەڵایەتیەکان بەم دۆخەی ئێستا نەگەشتوە، ئەمەش کاریگەری مەترسیداری بۆسەر تەونی کۆمەڵایەتی هەرێمی کوردستان دروستکردووە.[1]

* **بەڕای توێژەران** یەکێك لەو هۆکارە سەرەکیانەی کە کاریگەری نێگەتیڤی کردۆتە سەر ژیانی هاوسەران سیستمی پاشەکەوتی مووچەیە ئەمەش بەهۆی ئەوەی لەم سیستمەدا ڕەچاوی هیچ بنەمایەکی یاسایی نەکراوە و بەزۆر سە پێنراوە بەسەر فەرمانبەرانداو لەبنەڕەتیشدا بێدادیەکی زۆری تێدایە ئەمە وێڕای ئەوەی زیاتر لە نیوەی مووچەی فەرمانبەران پاشەکەوت کراوە مانگانەش ناتوانن لە کاتی خۆیدا ئەو چارەکە مووچەیە بدەن هەندێکجار بە دوو مانگ جارێك تەنها مووچەیەك دەدرێت، وە ئەم سیستەمە فەرمانبەرانی سەربازی نەگرتۆتەوەو تاییەتە بە فەرمانبەرانی شارستانی، وە لەبەر ئەوەی مووچە و بازاڕ تەواوکەری یەکترن گرفتێك لە یەکێکیان دروست بێ کاریگەری دەبێت بۆ سەر ئەوی تریان واتە وێڕای خراپی دۆخی مووچەخۆران ئەوانەشی فەرمانبەرنین بەهەمان شێوە دۆخی ژیان و گوزەرانیان خراپە، ئەم هۆکارەش دادەنرێت بە یەکێك لە هۆکارە سەرکیەکانی هەڵوەشاندنەوەی خێزان.

2. نەبوونی شوێنی نیشتەجێبوون

نەبوونی شوێنی نیشتەجێ بوون یەکێك لەو هۆکارەکارانەی کە کۆسپی گەورە دروست دەکات لەبەردەم ژیانی هاوسەراندا بەتاییەت ئەوانەی تازە ژیانی هاوسەریان پێك هێناوە، پاش دوچاربوونی هەرێم بە کۆمەڵێك قەیرانی جۆراو جۆر ئەم گرفتە زیاتر پەرەی سەندووە. کەواتە دەتوانین بڵێین نەبونی شوێنی نیشتەجێ بوون هۆکاری سەرەکیە بۆ تێکچون و هەڵوەشاندنەوەی خێزان چونکە کاریگەری ڕاستەوخۆی هەیە لەسەر بارودۆخی پەیوەندیەکانی نێوانیان، مرۆڤی هەژارو کەم دەرامەتیش لەڕووی دەرونیەوە هەست بە ئارامی ناکات بە تاییەت لە کاتێکدا شوێنی حەوانەوەو نیشتەجێ بوونی نەبێت.[2]

کۆمەڵگەی کوردیش بەدەر نییە لەم کێشەیەو شوێنی نیشتەجێبوون سنور بۆ پێکهێنانی ژیانی هاوسەرێتی دادەنێت، وە کاریگەری بەرچاویشی دەبێت لەهەڵوەشاندنەوەو تێکچونی خێزان. دیارە لە کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتیەکان پەیوەندییەکی بەهێز هەیە لەنێوان هاوسەرگیری و شوێنی نیشتەجێبوون، چونکە شوێن بە یەکێك لە پێداویستیە گرنەگەکانی ئەمڕۆی پرۆسەی هاوسەرگیری دادەنرێت، هەرلەبەر ئەمەشە هەر تاکێك کە دەگاتە تەمەنێك کە ئارەزوی هاوسەرگیری هەبێت پێویستە لەسەرەتادا بیر لەشوێنێك بکاتەوە بۆ ئەوەی تێیدا نیشتەجێبێت، بۆیە هەرکە سەیری ئەم دوو چەمکە و پەیوەندییە ئاڵوگۆڕەکانی نێوانیان دەکەین ئەوا یەکسەر دەبینین کە نیشتەجێبوون هۆکارێکە بۆ دروستبوونی هاوسەرگیری چونکە

---

1 کنێر عەبدوڵا، قەیرانی دارایی و هۆکار و کاردانەوەکانی، سەرچاوەی پێشوو

2 علي القائمي، الأسرة و قضايا الزواج، ط1، دار النبلاء، بيروت 1994، ص48

كۆمەڵێك گرفتی وەك (خێزانی و ئابوری و كۆمەلایەتی) كەم دەكاتەوە، چونكە زۆرێك لەو هۆكارانە بەهۆی گرفتی نەبوونی شوێنی نیشتەجێ بوونەوە دروست دەبن.[1]

ئاشكرایە زۆرجار ئەو هاوسەرانەی باری ئابوریان وەك پێویست نییە ناچار دەبن بچنە نێو ماڵی باوكی كوڕەكە بمێننەوە ئەمیش بەهۆی ئەو سیستمە پیاوسالاریەی كە باوە لەناوچەكەدا، بەمەش زۆری ئەندامانی خێزان هۆكارە بۆ سەرهەڵدانی گرفتە خێزانیەكان لەلایەك و لەلایەكی ترەوە دەبێت كچەكە بێتە ناو كۆمەڵێك میزاجی جیا جیا كە ڕەنگە توانای خۆگونجاندنی ئەو هەموو میزاجەی نەبێت یان ئەگەر هەشی بێت بۆ ماوەیەكی كەم خۆراگر بێت، كاتێكیش گرفتە خێزانیەكان دروست دەبن هاوسەرە نوێیەكە توانای بەرگەگرتنی نابێت و ناچار دەبێت لەماڵی (خەزوری) باوكی كوڕەكە بچێتەدەر و شوێنێكی سەربەخۆ بدۆزێتەوە ئاشكرایە بەمەش دەبێتە كرێچی كە بڕێكی زۆر لەو مووچەیەی كە لەماوەی یەك مانگدا بەدەستی دێنێ دەبێ بیدات بە خاوەن موڵكەكە، ئەمەش وادەكات لایەنی مادی لاوازتر بێت و بەشی بژێوی ژیانیان نەكات، ناچار مێرد یان پیاوەكە بچێت زیاتر لەكارێك ئەنجامبدات تەنها بەمەبەستی بژێوی ژیان و كرێی خانوەكە كە ئەمەش لەڕوانگەی كۆمەلایەتیەوە كۆمەڵێك گرفتی خێزانی تر دروست دەكات، وەك نەبونی ماوەی بینینی خێزان و منداڵەكانی یاخود نەبونی كاتێكی دیاریكراو بۆ گەشت یان هەر جۆرێكی تر كە گرفتی خێزان دروست دەكات.[2]

* بەڕای توێژەران كوردستان وەك كێڵگەی تاقیكردنەوەی ئەو هەموو گرفتانەیە كە باسمانكرد، هەروەك دیارە زۆربەی خێزاندارەكان زیاتر لە كارێك ئەنجام دەدەن بۆ دابینكردنی بژێوی ژیان. شوێنی نیشتەجێبوونیش زۆرجار دەبێتە هۆی زیادبونی ڕێژەی جیابونەوە، لە ئەنجامی توێژینەوەكەشماندا درك بەوە دەكرێت نەبونی شوێنی نیشتەجێبوون بە یەكێك لە مۆتیڤە گرنگەكان دادەنرێت بۆ جیابونەوە وە ئەم كێشەیەش دوای سەرهەڵدانی شەڕی داعش و ئاوارەبونی ژمارەیەكی زۆر لە عەرەبەكانی ناوچەكانی موسڵ و ئەنبار بۆ ناوچەكانی كوردستان وایكرد كرێی خانوو بە ئەندازەیەكی بەرچاو بەرزبێتەوە و هاولاتیانیش لەبری كوردەكان زۆرجار خانوەكانیان دەدەن بە خێزانە عەرەبەكان لەبەر ئەوەی پارەیەكی زیاتریان دەدەنێ بە بەراورد بە خێزانە كوردەكان.

3. **هەژاری**

هەژاری گرفتێكی كۆمەلایەتیە، هەندێك لە هاوسەرەكان لە ئەنجامی نەبونی و دەستكورتی ئاژاوەو گرفت دەهێنێتە ناو خێزانەكانیانەوە، ئەمەش بەهۆی ئەوەی ناتوانن بژێوی خێزان و پێداویستیەكانی ماڵەوەیان دابین بكەن، ڕەهەندی ئابوری هۆكارێكی گرنگە بۆ بەردەوامبوون لەژیان ڕاستە ئاما نجێك نیە بەلام مەرجە بۆ ژیانكردن، مرۆڤ پێویستی زۆری هەیە بەتایبەت ئێستا كە جۆرەها كەلوپەل و ئامێر و ئامرازی نوێ دروستكراون و بونەتە شتێكی گرنگ و پێویست كە دەبێت مرۆڤ ببێتە خاوەنیان وەك (مۆبایل و ئەنتەرنێت و سەیارە ...هتر) كە ئەستەمە دەستبەرداربوون لێیان.[3]

پێویستی و ئەركە داراییەكان ئێستا لەسنور خێزاندا زۆر بووە خێزانیش داهات و خەرجی هەیە ئەگەر خەرجیەكانی زیاتربوو لەداهاتی ئەوا ئەو خێزانە توشی كێشە دەبێت و دور نییە بگاتە لێكترازان، لەلایەكی ترەوە خێزان پێویستی بە

---

1 عومەر ئاشتی، زەقكردنەوەی جیاوازییە چینایەتییەكان، رۆژنامەی هاولاتی، چاپخانەی رەنج، ژمارە 384، 2008، لا6

2 احسان محمد الحسن، العائلة والقرابة والزوج، دارالطليعة للطباعة والنشر، بيروت 1981، ص72

3 هێرۆ جەمال عەبدولواحید، كۆمەڵناسی و دیاردە كۆمەلایەتیەكان، چاپی یەكەم، 2008 سلێمانی، ل75

پاشەکەوتکردنی پارە هەیە تابتوانێت ڕووبەڕووی ئەو بارە لەناکاوانە بێتەوە کە توشی دەبێت یان بتوانێت ببێت بە خاوەنی ئۆتۆمبێلێك یا خانویەك یا هەرشتێکی تر لە پێداویستیەکانی ژیانی. هەڵوەشاندنەوەی خێزان زیاتر لەنێو ئەو توێژانە بڵاوە کە داهاتیان کەمەو باری ئابوریان خراپە بەتایبەت لەسەرەتایی ژیانی هاوسەریانەوە، واتە ئەو خێزانانەی هەژارن و باری ئابوریان لە ئاستێکی پێویستدا نییە و توانای پڕکردنەوەی پێداویستیەکانیان نیەو گرفت و کێشەی زۆر ڕویان لێدەکات و هەندێك جاریش بە جیابونەوە کۆتایی بەو پەیوەندیە خێزانیەی نێوانیان دەهێنن.[1]

4. بێکاری

بێکاری یەکێکە لەو کێشانەی کە کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر جیابونەوەی نێوان هاوسەرەکان هەیە، چونکە کاتێك خێزان باری ئابوری لاواز دەبێت لەم حاڵەتەشدا هەندێك لەژنان بێ لەبەرچاوگرتنی دۆخەکە پێداویستی زۆر لە مێردەکانیان داوا دەکەن و کێشە دروست دەکەن، بەهۆی نەبونی توانای مێردەکانیان لە پڕکردنەوەی ئەو پێداویستیانەو لەئەنجامی ئەو بێکاریە کێشەی زۆر لەنێوان خێزانەکاندا دروست دەبێت بەردەوام شەڕ و ناخۆشی ڕوودەدات چونکە پیاو کاتێك توانای مادیی وەك پێویست نابێ ناتوانێت زۆرێك لە پێداویستیەکانی ماڵ و منداڵی دابین بکات.[2]

زۆرێك لە کێشەکانی خێزان بەهۆی نەبوونی خەرجی پێویستەوەیە چون کاتێك پیاو ناتوانێت هەموو داواکاریەکانی خێزان دابین بکات پێویستیەکان بە پڕنەکراوەی دەمێننەوە بەمەش کێشە لەنێوانیان دروست دەبێت و بەئاقاری جیابونەوەو هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندیەکانیان هەنگاو دەنێن.[3]

هەروەها گرنگترین هۆکار لەبەرزبونەوەی ڕێژەی جیابونەوە زۆری داواکاری خێزانە یا زیادەڕۆی لەخەرجکردندا، بەمەش ناتوانن لەبەردەم بارودۆخی نەمانی کارو پیشەدا خۆراگربن بەم دۆخە نوێیە توانایی خۆگونجاندنیان نابێت و ڕازی نابن و فشار دەخەنە سەر یەکتر و هەندێك لەو هاوسەرانەش توانایی خۆڕاگریان لاوازە و بۆ دەربازبون لەو کێشەیە پەنا دەباتە بەر جیابونەوە، زۆر کاتیش جیابونەوە لەنێوان ئەو کەسانەدا ڕوودەدات کە بژێویان کەم و سنوردارە یاخود ئەو کەسانەی کە خاوەنی کاری جێگیر نین لەژیاندا.[4]

کێشەی هەژاری یاخود کەمی داهات کە زادەی بێکاریە، ئەمیش بەهۆی ئەو داهاتەی دەستی دەکەوێت بەشی ئەوە ناکات کە پێویستیەکانی ڕۆژانەی پڕکاتەوە ئەمەش کاریگەریەکی بێچەن وچونی بەسەر پەیوەندییە خێزانیەکانەوە هەیە، چونکە بەهۆی هەژاریەوە خراپ مامەڵە لەگەڵ داهاتدا دەکرێت و ئاستی ئابوری خێزان دادەبەزێ و نەخۆشی و بەدخۆراکی دێتە ئاراوە هەروەها دەبێتە هۆی پەککەوتنی لایەنی کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆژی.[5]

* بەڕای توێژەران ئەگەرچی ئامارێکی فەرمی نییە بۆ زانینی ژمارەی بێکار لەشاری سلێمانی بەڵام لەدوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی زۆرێك لە کۆمپانیاکان ئیفلاس بوون و داخران و بەمەش ژمارەیەکی زۆر کارمەند و فەرمانبەر بێکاربوون،

---

1 بێدار فارس عەزیز و نیگار دلێر ئەحمەد، فاکتەرەکانی زۆربوونی هەڵوەشاندنەوەی هاوسەری، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك 2005، ل37

2 کەوسەر عەزیز گەلاڵی، ئافرەت و ململانێ لەگەڵ کێشە کۆمەڵایەتیەکاندا، چاپی یەکەم، شوێنی چاپی نییە، سلێمانی 2004، ل25

3 دەشتی سلێمان قادر و هەوراز حەسەن و ئەوانی تر، هۆکاری دیاردەی تەڵاق، گۆڤاری پێشکەوتن، ژمارە 154، سلێمانی 2008، ل75

4 عايدة احمد الرواجبة، العلاقة الزوجية دون مصاعب ..كيف؟ ط2، المكتبة الثقافية، بيروت 2003، ص80

5 محەمەد بن محمود، دەرونزانی کۆمەڵایەتی، و.ئارام ئەمین شوانی، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر 2014، ل258

وێڕای ئەوەی ماوەی زیاتر لە سێ ساڵە حکومەتی هەرێم هیچ فەرمانبەرێکی دانەمەزراندووە بەمەش لێشاوێك لە دەرچووی زانکۆ بێئیش و کار لە گۆشەی ماڵەوە گۆشەگیرکراون هەموو ئەمانەش لێکەتەی خراپی هەیە بۆ سەر خێزان و ژیانی هاوسەران.

5. کۆچکردن

یەکێکی تر لەو گرفتانەی کە کاریگەری ڕاستەوخۆی بۆ سەر تەڵاق هەیە بریتییە لە کۆچکردنی هاوسەرەکان بۆ دەرەوەی وڵات، کۆچکردن دیاردەیەکی تازە نییەو ڕەهەندێکی مێژووی هەیە، لاوان هەندێك جار ئەم ڕێگایە هەڵدەبژێرن ئەمەش بەبێ گوێدان بەجێهێشتنی ژن و منداڵەکانی و بەبیانوی فەراهەم هێنانی ژیانێکی باشتری ئابووریی وهەروەها دابینکردنی داهاتێکی باشتر هەوڵدەدەن ڕەزامەندی خێزانەکانیان وەرگرن و ملی ڕێگەی هات و نەهات بگرنە بەر.[1]

کێشەی گەورەی کۆچکردن ئەوەیە کە ئەو گەنجانەی خێزانیان هەیەو کۆچ دەکەن، هۆکاری کۆچەکەیان دەبێتە هۆی هەڵوەشاندنەوەی هاوسەرگیری نێوانیان، زۆرینەی ئەوانەشی کۆچ دەکەن لەڕەگەزی نێرن ئەمەش دەبێتە هۆی کەمی پیاو و زۆربونی ئافرەت لەکۆمەڵگادا ئەمە وێڕای ئەوەی ڕێژەیەکی زۆر جیابونەوەی بەهۆی کۆچکردنی پیا و مانەوەی ژن و منداڵەوە ڕوودەدات، چون ساڵانە ڕێژەیەکی بەرچاو لەگەنجان کچانی وڵاتی خۆیان مارەدەکەن و کاتێك دەگەنە هەندەران زوو پەشیمان دەبنەوەو بڕیاری جیابونەوە دەدەن.[2]

* بەڕای توێژەران لەدوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی گەنجانی هەرێمی کوردستان بەلێشاو بەرەو هەندەران کۆچ دەکەن، ئەمیش بەهۆی دۆزینەوەی دەرچەیەك بۆ خراپی دۆخی چەقبەستوی سیاسی و ئابوریی و کۆمەڵایەتی، لەنێو ئەوانەش ڕێژەیەك لە هاوسەرەکان بوونی هەیە، بەمەش دەتوانین بڵێین بەشێوەیەکی گشتی کۆچکردن بۆ ئەوروپا کاریگەری خراپی لەسەر جیابونەوەی نێوان ژن و مێرد بەجێ هێشتووە چونکە هەندەران دەبێتە هۆی لاوازبوونی سۆزو خۆشەویستی و پەرتەوازەبون و نغرۆبوون لە ژیانێکی سەختی غەریبی، لەوەش خراپتر هەر لەگەڵ گەشتنیان بە هەندەران لەبری نازهەڵگرتنی منداڵ و خێزانەکانیان بەخێرای داوای جیابونەوە دەکەن. ئەو گەنجانەی کە دەڕۆن ئەوانەشی دەڕۆن بە ڕێگەی نایاسایی دەڕۆن و لەوێش بە ئاسانی ناتوانن کاری یاسایی ئەنجام بدەن بۆ گواستنەوەی هاوسەرەکانیان ئەمە وێڕای ئەوەی هەندێك لە پیاوەکان کە دەڕۆنە ئەوێ بە بیانوی وەرگرتنی ئیقامە ژنێکی تر دەهێنن بەبێ ئەوەی خێزانەکانیان ئاگاداربن و ژیانێکی نوێ پێك دەهێنن و بەم کارەشیان وادەکەن کەدەستبەرداری خێزانەکنیان بن و لێیان نەپرسنەوە، لەئەنجامدا دەبێتە هۆکاری هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندی نێوانیان.

بەشی سێیەم

ڕێکارە میتۆدییەکان و زانیاریەکانی لایەنی مەیدانی و دەرئەنجام و ڕاسپاردە و پێشنیار

باسی یەکەم: ڕێکارە میتۆدییەکانی توێژینەوە:

1 کنێر عەبدوڵلا، ژن لەبازنەیەکی داخراودا، چاپخانەی تەوار، چاپی یەکەم، سلێمانی 2005، ل27

2 محمد حسێن ئەحمەد، کۆچکردن چ کاریگەریەکی هەیە لەسەر پێکەوەنانی پرۆسەی هاوسەرگیری، ڕۆژنامەی ئاسۆ، ژمارە(630)، سلێمانی 2008، ل6

یەكەم: جۆری توێژینەوە

بەو پێیەی تایبە تمەندی توێژینەوەكە وەها دەخوازێت كە پەیوەندی نێوان هۆكار و دەرئە نجامەكان بخرێتەڕوو بۆیە توێژەران لەم توێژینەوەیەدا جۆری وەسفی شیكاریان (الوصفی التحلیلی) بەكارهێناوە

دووەم: میتۆدی توێژینەوە (منهج البحث)

ئەم توێژینەوەیە لەو توێژینەوە وەصفیانەیە، كە گرنگی بە كۆكردنەوەی ئەو زانیاری و بابەتانە دەدات كە پەیوەندی بە توێژینەوەكەوە هەیە، بە ئاما نجی ئەوەی توێژەر وەسفێكی وردو زانستی بدات بە دەستەوە سەبارەت بەو دیاردەیەی كە لێی دەكۆڵێتەوە، بە پشت بەستن بە دەستهێنانی زانیاری پراكتیكی و شیكردنەوەیان و ڕاڤەكردنیان بەئاما نجی قوڵبونەوە و گەیشتن بەچەن ڕاستیەكی بابەتی. ئەو میتۆدەی كەلەم توێژینەوەیەدا بەكارهاتووە بریتییە لە:

میتۆدی ڕوپێوی نموونەیی

بریتییە لەو میتۆدەی كە تیایدا نموونەیەك لەكۆمەڵگەی توێژینەوە وەردەگرێت و ڕوپێوی بۆ دەكرێت بەمەرجێك ئەو سامپڵەی وەرئەگیرێت بە تەواوەتی نوێنەرایەتی خەسڵەتەكانی كۆمەڵگە بكات.[1]

سێیەم: كۆمەڵگای توێژینەوەكە

كۆمەڵگەی توێژینەوەكەبریتییە لەسەرجەم ئەو هاوسەرانەی (ژن و مێرد) كە لە دادگای سلێمانی گرێبەستی هاوسەرگیریان هەڵوەشاندۆتەوە لە ماوەی هەرسێ مانگی (نیسان و مایس و حوزەیرانی 2017)دا كە ژمارەیان (120) حاڵەت بووە.

چوارەم: نموونەی توێژینەوەكە

توێژەر دوای دیاریكردنی زانینی ژمارەی ئەو كەیسانەی كە بەهۆی قەیرانی داراییەوە جیابونەتەوە نموونەیەكی وەرگرت بەڕێژەی (25٪) كە بریتی بوو لە (30)كەیس و لە نیویان (15) ژن و (15) مێردبوون. واتە مەبەست لە نموونەی توێژینەوەكە نموونەیەكی مەبەستدارە تەنها ئەو كەیسە هەژماركراوانەی دادگای سلێمانی دەگرێتەوە بەژمارەش و بەحاڵەت تۆماركراون لەماوەی ئەو سێ مانگەدا كە بەهۆی قەیرانی داراییەوە جیابونەتەوە.

پێنجەم: سنوری توێژینەوەكە

1. **بواری مرۆیی:** ئەو كەسانەی كە لە پرۆسەی هاوسەرگیری جیابونەتەوە بەهۆی قەیرانی داراییەوە لە دادگای سلێمانی تۆمار كراون.
2. **بواری شوێنی:** تەنها شاری سلێمانی (مركز المدینە)لایەنی مەیدانی توێژینەوەكە بووە.
3. **بواری كاتی:** بواری كاتی توێژینەوەكە لە 1-4-2017 دەستی پێكردووەو لە 1-7-2017 كۆتایی پێ هاتووە.

شەشەم: ئامڕازەكانی كۆكردنەوەی زانیاری و ئامرازە ئامارییەكان

1. فۆڕمی چاوپێكەوتن: توێژەران لەم توێژینەوەیەدا چاوپێكەوتنی كراوەیان وەك یەكێك لە ئامڕازەكانی كۆكردنەوەی زانیاری بەكارهێناوە، هەروەها پشت بەستن بە زانیاریە تۆماركراوە فەرمیەكانی دادگای سلێمانی.*

1 سابیر بۆكانی، میتۆدی توێژینەوەی زانستی، چاپی یەكەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی 2016، ل87

* لە پاشكۆی ژمارە (2)دا ناوی پیسپۆڕان و تاقیكردنەوەی هەڵسەنگاندنەكە خراوەتەڕوو

2. تاقیکردنەوەی ڕاستی ڕواڵەتی و جێگیربوونی پێوەر (الصدق و الپبات)

ا- تاقیکردنەوەی ڕاستی ڕواڵەتی

پاش خوێندنەوەی زۆر سەرچاوە و تاوتوێکردنی ئەم بابەتە و تەواوکردنی لایەنی تیۆری توێژەران دەستیانکرد بە دارشتنی فۆرمی چاوپێکەوتن توێژینەوەکە بەرەچاوکردنی ئاما نجەکانی توێژینەوەکە، پاشان توێژەران فۆرمی چاوپێکەوتنەکەیان خستۆتە بەردەست کۆمەڵێك مامۆستای خاوەن پسپۆری جیاواز و نزیك لە بابەتی توێژینەوەکە.* بەمەبەستی هەڵسەنگاندنی لەڕووی شێوازی دارشتن و رادەی شیاوی ئاراستەکردنی پرسیارەکان بەمەبەستی تاقیکردنەوەی ڕاستی ڕواڵەتی. دوای بینینی فۆرمی ڕا پرسی و بڕیاردانی ئەو پسپۆرانە لەدەرئە نجامدا فۆرمەکە شێوازی کۆتای وەرگرت، بەجۆرێك کە دەرئە نجام تێکڕای ڕاستی پێوەری فۆرمی ڕا پرسیەکە (85.8٪) دەرچووە .

ب- تاقیکردنەوەی جێگیربونی پێوەر

توێژەران لەم توێژینەوەدا (30) فۆمی چاوپیکەوتنیان دابەشکردوە بەسەر (30) کەسدا، کە پێشتر دیاریکرابوون بۆ مەبەستی دیاریکردنی تاقیکردنەوەی جێگیربوونی پێوەر بەشێوازی دووبارەکردنەوە (test retest reliability) کە بریتییە لە پێدانی نمرە بۆ وەڵامی پرسیارەکان لەجاری یەکەم و جاری دووەم و پاشان دۆزینەوەی پەیوەندی نێوانیان لە ڕێگەی یاسای (سبێرمان)ەوە پەیوەندی نێوان وەڵامی پرسیارەکان لە جاری یەکەم و دووەمدا دەدۆزراوەتەوە کە نمرەکەی بریتییە لە (90٪) ئەوەش خستنەڕووی ئە نجامێکی بەهێزە لەنێوان جاری یەکەم و دووەمدا.

3. ئامرازە ئامارییەکان

بە مەبەستی پیشاندان و شرۆڤەکردن و وخستنەڕووی زانیاریەکانی نێو نمونەی توێژینەوەکە، توێژەران لێرەدا سوودیان لە هەردوو ئامرازی ئاماری وەرگرتووە، ئەوانیش بریتین لە : (ڕێژەی سەدی و یاسایی هاوکۆلکەی سبیرمان) لەگەڵ سوود وەرگرتن لە خشتەی سادە بۆ پۆلێنکردن و خستنەڕووی زانیارییەکانی ئەم توێژینەوە. بەشێوەیەکی گشتی بەم شێوەیە دەیخەینەڕوو:

ا- ڕێژە سەدییەکان : percentage ٪

(بەش / گشت) × 100

ب- جێبەجێکردنی یاسایی هاوکۆلکەی (سیبرمان)=

$$ر = 1 - \frac{6 \text{ مجـ ر}^2 \text{ ف}}{\text{ن} (\text{ن}^2 - 1)}$$

* لە پاشکۆی ژمارە (3)دا فۆرمی چاوپێکەوتنی تایبەت بە لێتوێژراوان و خراوەتەڕوو

باسی دووەم: خشتەی ژمێریاری و خستنەڕووی شیكردنەوەی داتاكان

یەكەم: زانیارییە گشتیەكانی نموونەی توێژینەوەكە

خشتەی (1): ڕەگەزی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

ڕەگەز	دووبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
نێر	15	٪50
مێ	15	٪50
كۆی گشتی	30	٪100

لەخشتەی ژمارە (5) دا دەردەكەوێت لێتوێژراوان هەردوو ڕەگەزی نێر و مێن، بەشێوازێك نێر (15) و لە (٪50)ی لێتوێژراوانی توێژینەوەكە پێك دێنن و ڕەگەزی مێش بەهەمان شێوە (15) و لە (٪50)ی لێتوێژراوانی توێژینەوەكە پێكدێنن، ئەم (30) كەیسەش بەیەكسانی لە هەردوو ڕەگەزی جیاواز و وەك نموونەی توێژینەوەكە وەرگیراون.

خشتەی (2): تەمەنی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

تەمەن	دووبارەبوەكان	ڕێژەی سەدی ٪
26 – 30	12	٪40
31 – 35	9	٪30
36 – 40	9	٪30
41 – 45	0	٪0
كۆی گشتی	30	٪100

ئەوەی لەخشتەی ژمارە (2)دا تێبینی دەكرێت و جێگای سەرنجە ناوەندی تەمەنی (25 - 30)ساڵییە، كە ژمارەكەی (12)و بەڕێژەی (٪40)، ئەم ناوەندی تەمەنەش تەمەنی لاوێتیە ، بەڵام وەك دەردەكەوێت ئەوانە جیابونەتەوە، ئەمەش مانای ئەوەیە زۆرینەی ئەوانەی جیابونەتەوە لە تەمەن گە نجن و لەوانیش گرنگتر ماوەی هاوسەرگیریان كەمتر بووە لە 5 ساڵ، مانایەكی تریشی ئەوەیە كە گە نجان لە تەمەنێكی لاوی و پێش كامڵبوونی ژیریان ژیانی هاوسەری پێك دێنن، دوابەدوای ئەوەش ئەرك و كاریان زۆر دەبێت بەمەش توانایی ڕا پەڕاندنی ئەو ئەركانەیان نابێت ناچار پەنا دەبەنە بەر جیابونەوە. كەواتە دەتوانین بڵێین جیابونەوە بە یەكێكە لە كێشە كۆمەڵایەتیەكان دادەنرێت و لەهەموو كۆمەڵگەكاندا بونی هەیە و هەموو تەمەناكانیش دەگرێتەوە و تایبەت نییە بە تەمەنێكی دیاری كراو.

خشتەی (3): جۆری نیشتەجێبوونی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

جۆری نیشتەجێبوون	دووبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
موڵك (خانووی خۆی)	3	٪10
كرێچی	12	٪40
ماڵەباوان	15	٪50
كۆی گشتی	30	٪100

ئەوەی لە خشتەی (3)دا بەدی دەكرێت لە 40٪ لێتوێژراوان لە خانوی كرێدا ژیان بەسەر دەبەن و هەروەها لە (50٪)ی لێتوێژراوان پێشتر كرێچی بوو بەلاّم دوای سەرهەلّدانی قەیرانی دارایی و گرانی نرخی كرێی خانوو شوێنی نیشتەجێبوونیان گۆڕیوەو گەڕاونەتەوە بۆ مالّی باوكیان لەكاتێكدا بەشێك لەوانە پێش قەیرانی دارایی لە خانوی كرێ و سەربەخۆدا ژیاون. ئەمەش كێشەی گەورەی بۆ دروستكردون، وە هەر لەم خشتەیەدا بۆمان ڕوون دەبێتەوە تەنها سێ كەس لە لێتوێژراوان خانوی خۆی هەیە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە نەبونی شوێنی نیشتەجێ بوون كاریگەری زۆری هەبووە لەسەر جیابونەوەی هاوسەران.

خشتەی (4): سالّی هاوسەرگیری لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

سالّی هاوسەرگیری	دوبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
2006 – 2009	6	20٪
2010 – 2013	12	40٪
2014 – 2017	12	40٪
كۆی گشتی	30	100٪

لەخشتەی (4)دا دەردەكەوێت زۆرینەی لێتوێژراوان پێش قەیرانی دارایی بەماوەیەكی كەم یا دوایی قەیرانی دارایی پرۆسەی هاوسەرگیریان ئەنجامداوە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە كە ماوەی هاوسەرگیریان كەم بووە. ئەوانەی كە دوایی قەیران ژیانی هاوسەریان پێك هێناوە ئەمە وێڕای كەمبونەوەی موچەكانیان هەروەها بێكاربونی بەشێكیان، وە سودمەندیش نەبون لە هیچ پێشینەیەكی هاوسەرگیری كە پێشتر دەدرا بەو خێزانانەی كە پرۆسەی هاوسەرگیریان ئەنجام دەدا. وە بەهۆی ئەوەی لەسالّانی (2011 تا 2014) باروگوزەرانی خەلّكی هەرێمی كوردستان باش بوو زۆرێك لە خێزانەكان پێش هاوسەرگیری یا ڕاستەوخۆ دوای هاوسەرگیری سەرجەم كەلوپەلی نێومالّ و سەیارەو زۆر پێداویستی تریان بە قەرز ئەهێنا لە ئێستادا دوچاری گرفت بونەتەوە لەوەی كە ناتوانن لە كاتی خۆیداو قەرزەكانیان بدەنەوە بەهۆی ئەمەشەوە گرفت دروست بووە لە پەیوەندی نێوان هاوسەراندا.

خشتەی (5): ژمارەی ئەندامانی خێزانی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

ژمارەی ئەندامانی خێزان	دوبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
2 – 3	20	66.66٪
4 – 5	10	33.33٪
6 – 7	0	0٪
كۆی گشتی	30	99.99٪

لەخشتەی ژمارە (5)دا دەردەكەوێت زۆرێك لەو خێزانانەی كە جیابونەتەوە ژمارەیان كەمە و بەجۆرێك (20) كەسیان كە دەكاتە ڕێژەی (66.66٪) ژمارەیان لە نێوان 2 بۆ 3 كەسدایە، هەروەها (10)كەس و بەڕێژەی (33.33٪) لە لێتوێژراوان ژمارەی ئەندامانی خێزانیان پێكدێت لە نێوان (4-5) كەسدان. بەلاّم زۆرێك لە لێتوێژراوەان پێش ئەوەی ژیانی هاوسەری پێكەوە بنێن لە خێزانی فراوان لە دایك بوونەو وە بەشێكی تریشیان تا هەنوكە لەگەلّ خێزانەكانیان

دەژین کە ئەوانیش خێزانی فراوانن و بەمەش گرفتی دروست کردووە لە نێوانیاندا چونکە زۆری ژمارەی خێزان و پێکەوە ژیانیان لە تەنها ماڵێکدا زۆرجار گرفتی خێزانی دروست دەکات.

خشتەی (6): داهاتی پێش قەیرانی دارایی لێتوێژراوان ڕووندەکاتەوە

داهات	دووبارەبووەکان	ڕێژەی سەدی ٪
زۆرباش	3	٪10
باش	20	٪66.66
مام ناوەند	7	٪23.33
خراپ	0	٪0
کۆی گشتی	30	٪99.99

لەخشتەی ژمارە (6)دا دەردەکەوێت کە زۆرینەی لێتوێژراوان داهاتی مانگانەیان لە پێش قەیرانی دارایی باش بووە کە ئەمەش ژمارەکەی (20)و بەڕێژەی (٪66.66)یە، هەروەها ڕێژەی (٪23.33) لێتوێژراوان داهاتی مانگانەیان مام ناوەند بووە و وە ڕێژەی (٪10)ی لێتوێژراوانیش زۆرباش بووە. ئەمەش بەهۆی ئەوەی بەشێك لەوانەی کە فەرمانبەربوونە مووچەی مانگانەیان پاشەکەوتی لێ نەکراوە و بەشی خەرجی مانگانەی کردوون. وە ئەوانەشی کە فەرمانبەر نەبونەو کاسب بونە بەهەمان شێوە پێش قەیران کارەکانیان باشتر بووەو مانگانە تاڕادەیەکی باش داهاتیان دەست کەوتووە بەبەراورد بە دوای قەیران.

خشتەی (7): داهاتی دوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی لێتوێژراوان ڕووندەکاتەوە

داهات	دوبارەبووەکان	ڕێژەی سەدی ٪
زۆرباش	0	٪0
باش	0	٪0
مام ناوەند	7	٪23.33
خراپ	23	٪76.66
کۆی گشتی	30	٪99.99

وەك لەخشتەی (7)دا دەردەکەوێت زۆرینەی لێتوێژراوان کە ژمارەیان (23)و بەڕێژەی (٪76.66)یە، ئەو داهاتەی کە مانگانە لە دوای قەیرانی دارایی دەستیان کەوتووە کەمەو بەشی بژێوی خێزانەکانیان ناکا، چونکە ئەوانەی کە فەرمانبەرن مووچەکانیان پاشەکەوت کراوە لە ئێستایە تەنها چارەکێك لە مووچەی جاران وەردەگرن وە کاتێك فەرمانبەریش پارەی داهاتەکەی کەم بێتەوە بێگومان کاریگەری دەبێت بۆ سەر بازاڕ و بەتایبەت ئەو کەسانەی کە کەسابەت دەکەن و داهاتی ئەوانیش وەك جاران نابێت و گۆڕانکاری بەسەردا دێت. وە (7) لە لێتوێژراوان بەڕێژەی (٪23.33) ئەو داهاتەی وەریدەگرن بەشی کەمینەیەك لە پێداویستیە سەرەتاییەکانیان دەکات. ئەمە سەرەڕای ئەوەی وەك لە خشتیەی ژمارە (3)دا دەرکەوتووە زۆرینەی لێتوێژراوان کێشەی شوێنی نیشتەجێبوونیان هەبووە، کەواتە دەتوانین بڵێین کەمبونەوەی داهاتی خێزانەکان و نەبونی شوێنی نیشتەجێبوون و بێکاری فاکتەری سەرەکین بۆ جیابونەوەی نێوان هاوسەرەکان.

خشتەی (8): پیشەی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

پیشە	دووبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
كاسب	9	٪30
بێكار	12	٪40
فەرمانبەر	9	٪30
كۆی گشتی	30	٪100

ئەوەی لە خشتەی (8)دا زیاتر بەرچاو دەكەوێت پیشەی (بێكار)ە كە زۆرینەی لێتوێژراوانەو ژمارەیان (12)و بەڕێژەی (٪40)، وە ئەوانەشی كە پیشەیان كاسبە بەڕێژەی (٪30) لێتوێژراوان پێك دێنن، بەشەكەی تریش فەرمانبەرن كە ئەوانیش بەڕێژەی (٪30) لێتوێژراوانی توێژینەوەكە پێك دێنن. گومان لەوەشدا نییە كە پیشە وەك ڕەهەندێكی ئابوری خێزان كاریگەری دەبێت لەسەر پەیوەندی نێوان هاوسەران.

خشتەی (9): ئاستی خوێندنی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

ئاستی خوێندن	دووبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
نەخوێندەوار	3	٪10
سەرەتایی	9	٪30
ناوەندی	3	٪10
ئامادەیی	3	٪10
زانكۆ	3	٪10
پە یمانگا	9	٪30
كۆی گشتی	30	٪100

ئەگەر لە خشتەی ژمارە (9) بڕوانین دەبینین كۆی ئەو لێتوێژراوانەی كە ئاستی زانستیان لە نێوان نەخوێنەوار تا ناوەندییە ژمارەیان (15)و بەڕێژەی (٪50)یە كە دەكاتە نیوەی لێتوێژراوان كە ژمارەیان (30)كەسە. وە لەبەرامبەریشدا ئەوانەی بڕوانامەیان ئامادەیی و پە یمانگا و زانكۆیە بەهەمان شێوە (15) كەسن و ڕێژەی (٪50)ی لێتوێژراوان پێكدێنن. لێرەدا دەتوانین بڵێین ئاستی زانستی هۆكارێك نییە بۆ جیابونەوەی هاوسەران چون توێژەران هەموو ئاستە زانستیەكانیان وەرگرتووە، لە دەرە نجامیشدا دەركەوتووە كە جیابونەوە لە نێوان هەموو ئاستەكان هەیە و تایبەت نییە بە ئاستێكی دیاریكراو.

دووەم: زانیارییە تایبەتییەكانی توێژینەوەكە:

خشتەی (10): كاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر پێداویستییە سەرەتاییەكانی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

قەیرانی دارایی كاریگەری كردۆتە سەر پێداویستیە سەرەتاییەكانتان؟	دووبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	18	٪60
نەخێر	12	٪40
كۆی گشتی	30	٪100

ئەگەر بڕوانینە ناوەڕۆكی خشتەی ژمارە (10) دەبینین كە زۆرینەی لێتوێژراوان (18)و بەڕێژەی (60٪) وەڵامیان داوەتەوە كە قەیرانی دارایی كاریگەری كردۆتە سەر پێداویستیە سەرەتاییەكانیان بەشێوازێك كە ناتوانن سادەترین پێداویستییەكانیان دابین بكەن، ئەمەش ئەوە دەردەخات كە قەیرانی دارایی لە كوردستان كاریگەری خراپی كردۆتە سەر فەرمانبەران و پیشەوەران بە تایبەت چینی خوارەوە كە تەنانەت توانای دابینكردنی پێداویستیە سەرەتاییەكانیان نییە.

خشتەی (11): كاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر گۆڕینی شوێنی نیشتەجێبوونی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

قەیرانی دارایی كاریگەری هەبووە لە گۆڕینی شوێنی نیشتەجێ بوونتان؟	دوبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	18	٪60
نەخێر	12	٪40
كۆی گشتی	30	٪100

ئەگەرسەیری خشتەی (11) بكەین بۆمان دەردەكەوێت كە زۆرینەی لێتوێژراوان (18)و بەڕێژەی (60٪) قەیرانی دارایی كاریگەری كردۆتە سەر گۆڕینی شوێنی نیشتەجێبوونیان، وەك لە هەندێك لە كەیسەكانی بەئاشكرا هەست بەوە دەكرێت كە پێشتر لە خانوی سەربەخۆدا ژیاون وەلێ لەگەڵ سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی و كەمبونەوەی كار وكاسبی و سە پاندنی سیستمی پاشەكەوتی مووچە بڕیارپانداوە بگەڕێنەوە بۆ ماڵی باوكیان، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە كە لێتوێژراوان بەخواستی خۆیان ئەو بڕیارەیان نەداوە بەڵكو بەهۆی دابین نەبونی كرێی خانوو بەناچاری ماڵە باوانیان هەڵبژاردووە، وێڕای قەیرانی دارایی بەڵام كرێی خانوو هێشتا هەر وەكو جارانە. وە لە هەندێك كەیسی تردا بە ئاشكرا هەست بەوە دەكرێت قەیرانی دارایی وایلێكردون كە شاری سلێمانی بەجێبهێڵن و بگەڕینەوە بۆ ئەو ناحیەو شار و شارۆچكانەی كە پێشتر لێی ژیاون.

خشتەی (12): كاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر كەمبونەوەی داهاتی مانگانەی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

قەیرانی دارایی كاریگەری هەبووە لەسەر كەمبونەوەی داهاتی مانگانەتان؟	دوبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	27	٪90
نەخێر	3	٪10
كۆی گشتی	30	٪100

ئەگەر لە خشتەی ژمارە (12) بڕوانین دەبینین زۆرینەیەكی ڕەهایی لێتوێژراوەكان قەیرانی دارایی كاریگەری كردۆتە سەر كەمبونەوەی داهاتیان ئەمەش بەهۆی ئەوەی بەشێكیان فەرمانبەرن و مووچەكەیان پاشەكەوت كراوەو بەشێكی تریان كاسبن و كاتێكیش مووچەخۆر داهاتی مانگانەی كەم بێت بێگومان كاریگەری دەكاتە سەر خەرجیەكانیان و بەمەش داهاتی كاسبەكانیش وەك پێویست نابێت جگە لە (3) كەیس نەبێت كە هاوسەرەكانیان فەرمانبەری سەربازین و داهاتی مانگانەیان كەم نەكراوەتەوە ئەویش بەهۆی ئەوەی سیستمی پاشەكەوتی مووچە فەرمانبەرانی سەربازی ناگرێتەوە.

خشتەی (13): کاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر قەرزاربونی لێتوێژراوان ڕووندەکاتەوە

قەیرانی دارایی بۆتە هۆی قەرزاربونتان؟	دوبارەبووەکان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	15	٪50
نەخێر	15	٪50
کۆی گشتی	30	٪100

لەخشتەی (13)دا 15 کەس و بەڕێژەی 50٪ لێتوێژراوان وەڵامیان داوەتەوە کە قەیرانی دارایی کاریگەری نەرێنی کردۆتە سەر لایەنی ئابوریان و بەناچاری داوای قەرزیان لە هاوڕێ و دۆستانیان کردووە. ئەمەش مانایی ئەوە نییە ئەوانی تر گوزەرانیان باش بوبێت و قەرزارنەبوبن بەڵکو بەشێکیان بەهۆی ئەوەی کە لەلایەن برا یاخود باوکیانەوە هاوکاری دەکرێن ئەمەش وایکردووە ناچار نەبن داوای قەرز لە کەسانی تر بکەن.

خشتەی (14): کاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر بێکاری لێتوێژراوان ڕووندەکاتەوە

قەیرانی دارایی بۆتە هویٚ بێکاربونت؟	دوبارەبووەکان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	12	٪40
نەخێر	18	٪60
کۆی گشتی	30	٪100

لە خشتەی (14)دا 12 کەس بەڕێژەی 40٪ بە بەڵێ وەڵامیان داوەتەوە کە قەیرانی دارایی بۆتە هۆی بێکاربونیان، وە هەندێکی تریان بەهۆی قەیرانی داراییەوە مێردەکانیان بێکاربوون. ئەوانەشی کە پیشەیان کاسبە باس لەوە دەکەن کە لە دوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی وەك جاران کاریان دەست ناکەوێت. بەمەش لێکەوتی ئابوری خراپی کردۆتە سەر ژیانیان و بارگرانی خستۆتە سەر شانیان. بێکاریش بە یەکێك لە فاکتەرە بەهێزەکانی جیابونەوەی نێوان هاوسەرەکان دادەنرێت.

خشتەی (15): کاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر خەرجی لێتوێژراوان ڕووندەکاتەوە

قەیرانی دارایی کاریگەری کردۆتە سەر خەرجی ڕۆژانەتان؟	دوبارەبووەکان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	30	٪100
نەخێر	0	٪0
کۆی گشتی	30	٪100

ئەوەی لە خشتەی (15)دا تێبینی دەکرێت سەرجەم لێتوێژراوان کە دەکاتە (30) لێتوێژراو و بەڕێژەی (100٪)، قەیرانی دارایی کاریگەری کردۆتە سەر خەرجیەکانیان بەشێوەیەك خێزانەکان بەهۆی ئەم بارە تایبەتیەوە کە ڕووبەڕووی کوردستان بۆتەوە خەرجیەکانیان کەمکردۆتەوە بۆ ئەمەش ناچاربوونە واز لە هەندێك پێداویستی خودی (زاتی) بهێنن و لەبەرامبەر دابینکردنی خەرجی منداڵەکانیاندا.

خشتەی (16): كاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر كوالیتی ژیانی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

قەیرانی دارایی كاریگەری هەبووە لەسەر كوالیتی ژیانتان؟	دووبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی ٪
بەڵێ	30	٪100
نەخێر	0	٪0
كۆی گشتی	30	٪100

ئەگەر تێبینی خشتەی ژمارە (16) بكەین كۆی لێتوێژراوان كە ژمارەیان (30) لێتوێژراوە قەیرانی دارایی كاریگەری كردۆتە سەر كوالیتی ژیانیان ئەمیش بەهۆی ئەوەی بەشێكیان موچەخۆرن و ژیانیان ستاندارد كردبوو لەسەر ئەو موچەیەی كە مانگانە وەریاندەگرت، وەلێ دوای كەمكردنەوەی مووچەكانیان ئێستا ژیانیان گۆڕانی بەسەردا هاتووە، وە ئەوانەشی كە پیشەیان كاسب بووە بە هەمان شێوە گۆڕان بەسەر ستایلی ژیانیاندا هاتووە ئەمیش بەهۆی ئەو پەیوەندیە ڕاستەوخۆیەی كە لەنێوان مووچە و دەستی كار و پیشەدا هەیە.

خشتەی (17): كاریگەری قەیرانی دارایی لەسەر كۆچكردنی لێتوێژراوان ڕووندەكاتەوە

دوایی سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی بیرت لە كۆچكردن كردۆتەوە؟	دوبارەبووەكان	ڕێژەی سەدی
بەڵێ	23	٪76.66
نەخێر	7	٪23.33
كۆی گشتی	30	٪99.99

لە خشتەی (17)دا بۆمان دەردەكەوێت كە كەمینەیەك لە لێتوێژراوان كە ئەویش (7) كەس و بەڕێژەی (٪23.33) بەهۆی لێكەوتەی قەیرانی دارایی و بێكاری و پاشەكەوتی مووچەكانیانەوە كۆچ دەكەن بۆ دەرەوەی وڵات ئەمەش بەمەبەستی دەست كەوتنی كار و فەراهەمهێنان و باشكردنی گوزەرانی ژیانی خۆیان و خێزانەكانیان، لەبەرامبەریشدا زۆرینەیەك كە (23) لێتوێژراون و بەڕێژەی (٪80) وێڕای ئەوەی قەیرانی دارایی لێكەتەی زۆری هەیە لەسەریان بەڵام بەهۆی نەبونی گەرەنتی ڕێگا و دابین نەبونی بڕە پارەی پێویست بو گەشتن بە هەندەران بە نەخێر وەڵامیان داوەتەوە.

خستنەڕووی بەشێك لە چاوپێكەوتنەكانی تایبەت بە لێتوێژراوانی ناو توێژینەكە:

Case study (1)

(س.ق.م) ژنێكی تەمەن 30 ساڵە، خەڵكی شارۆچكەیەكی سەر بە پارێزگای سلێمانیە، لە خێزانێكی فراوانەو پێكهاتون لە باوك و دایك و سێ خوشك و دوبرا، تا پۆلی پێنجی ئامادەیی خوێندووە، ئێستا هیچ كار و مووچەیەكی نیە، پێشتر لەكۆمپانیای مێردەكەی كاری كردووە، ساڵی 2013 هاوسەرگیری كردووە لەگەڵ پیاوێكی تەمەن 35 ساڵ، كچێكی لێی هەیە، مێردەكەی ئامادەیی پیشەی تەواو كردووە، باری بژێویان پێشتر باش بووە خانوی خۆیان هەبووە بەڵام ئێستا لە یەكێك لە گەڕەكە هەژارنشینەكانی شاری سلێمانی كرێچین.

ژنەكە باسی لەوەكرد پیاوەكەی پێش قەیران كۆمپانیایەكی هاوردەكردنی كرێكاری بیانی بۆ ماڵان هەبووە، ئێستا ئیفلاسی كردووە و پارەیەكی زۆری قەرزی هاتۆتە سەر ئەمەش وایكردووە كە خاوەن قەرزەكان هەموو ڕۆژ بێنە سەریان و بێزاریان كەن بەهۆی ئەوەشەوە ماڵی گواستۆتەوە بۆ دەرەوەی شار. ژنەكە باسی لەوەشكرد كە ئەو ماڵەی كە ئێستا تیای نیشتەجێن

هیچ مەرجێكی خانووی تێدا نیە، لە كاتێكدا كە خۆیان خانوی موڵكیان هەیە بەهۆی نیشتەجێبونی ماڵی برای پیاوەكەی ناتوانن بگەرێنەوە ناوی هەروەها باسی لەوەشكرد قەیرانی دارایی بەشێوازێك كاریگەری خرا پی كردۆتە سەر پیاوەكەی كە ناتوانێ پێداویستیە سەرەتاییەكانی ماڵەوە دابین بكات.

لەكۆتایدا ژنەكە وتی پیاوەكە بەڵێنی دابوو كە هەموو قەرزەكانی بداتەوە و براكەی رازی بكات خانوەكەی چۆڵ بكات بەڵام هیچ لە بەڵێنەكانی نەبردە سەر، براكەشی دەڵی پارەم قەرزارە تا پارەكەم نەداتەوە دەرناچم لە خانوەكە. بەمەش دۆخی ئابوری و نەبونی و خرا پی شوێنی نیشتەجێ بوون كاریگەری خرا پی كردۆتە سەر پەیوەندی نێوانیان، لەبەر ئەو هۆكارانەش ژن و پیاوەكە لە ئێستاتایە جیابونەتەوە.

Case study (2)

(س.ل.ك) ئافرەتێكی تەمەن 40 ساڵە، لەدایك بووی گوندێكی نزیك لە سلێمانیە، تەنها دوو ساڵ لە خوێندنگە بووە، دانەمەزراوەو ژنی ماڵەوەیە، دوای شوكردن ماڵەكەیان دەگوازنەوە بۆ یەكێك لەگەرەكەكانی شاری سلێمانی، لەساڵی 2006 هاوسەرگیری كردووە لەگەڵ پیاوێكی هاوگوندی و ناسیاوی خۆیان.

ئافرەتەكە باسی لەوەكرد هەرچەندە پیاوەكە كارمەندی ئاسایشە و مووچەكەی باشە بەڵام خانویان بۆ ناكرێ و لەخانوی كرێدا نیشتەجێی كردوون و ماوەیەكیشە كرێی خانوەكەیان نادات، باسی لەوەشكرد پیاوەكەی هیچ هاوكاریان ناكات و بۆ دابینكردنی پێداویستی رۆژانەی خۆی و منداڵەكانی پەنا بۆ براكانی دەبات، سێ كچی هەیەو تەمەنیان لەنێوان (10و 8 و 6) ساڵیدان، هەرسێكیان خوێندكارن پیاوەكە خەرجی خوێندنی ئەم منداڵانەش نادت و بەمەش قورسایەكی زۆری خستۆتە سەر شانی ژنەكە، لەگەل ئەوەشدا پیاوەكە مەشروب خۆرە بەمەش زیانی زۆری مادی و كۆمەڵایەتی و دەرونی بە ژنەكە گەیاندووە ، لەمانگی 8ی 2015 پیاوەكە نەهاتۆتەوە ماڵەوەو لەو كاتەشەوە خەرجی ژنەكەی نەداوە تەنانەت نازانن لەكوێشە.

ئافرەتەكە لەكۆتایدا باسی لەوەكرد بەهۆی پشتگوێ خستنی خۆی و منداڵەكانی، وە پێنەدانی هیچ لەخەرجیەكیانی رۆژانەیان توشی گرفتی ئابوری كردوون، ئەمەش كاریگەری كردۆتە سەر ژیانیان و ناتوانن پێداویستیە سەرەتاییەكانیان دابین بكەن، وەك ژنەكە وتی ئەگەر براكانی هاوكاری نەكەن ئەوا لەبرسا دەمرن، پیاوەكە وێرای ئەوەی كرێی خانوی نەداوە بە خاوەن ماڵەكەشی وتووە برۆ شمەكی ماڵەكە بفرۆشەو پارەی خانوەكەی لێ ببە، پێنەدانی خەرجی ماڵ و منداڵ و كرێی خانوو و نەبونی شوێنی نیشتەجێ بوون لە گرنگترین ئەو هۆكارانەن كە بووە بە هۆكاری جیابونەوەیان.

Case study (3)

(ك.م.ف) ئافرەتێكی تەمەن 38 ساڵە و لەدایكبوی سلێمانیە، دەرچووی پەیمانگایە، فەرمانبەرە لەیەكێك لە فەرمانگەكانی شاری سلێمانی، لەساڵی 2009 هاوسەرگیری كردووە، پیاوەكەی خوێندەواریەكی وای نیە، تەنها یەك منداڵیان هەیە، كێشەی گەورەی نێوانیان ئابوریيە هەر لەبەر ئەو هۆیەش داوای جیابونەوەیان كردووە.

مێردەكەی لەسەرەتای سەرهەڵدانی قەیرانی داراییەوە بە دیاریكراوی ماوەی سێ ساڵە بێكارە پێشتر شاگرد بووە لە یەكێك لە ریستۆرانتەكان، ژنەكە پێشتر مووچەكەی (750) هەزار دینار بووە ئێستا لەو برە پارەیە تەنها چارەكێكی وەردەگرێ و

بەشی پڕکردنەوەی پێداویستیەکانیان ناکات، ئەمە وێڕای ئەوەی کرێچین و مانگانە بڕی 250 هەزار بە کرێ دەدەن. ژنەکە باسی لەوەکرد کە پیاوەکەی هیچ هەوڵێك نادات بۆ دۆزینەوەی کار ڕاستە پێشتر زۆرجار بێکار بووە بەڵام لەبەر ئەوەی موچەی تەواوی وەردەگرت تاڕادەیەکی باش بەشی پێداویستیەکانی دەکردن، بەڵام لە ئێستایە چارەکێك مووچە بەشی گوزەرانی ژیان ناکات و مێردەکەشم بێکارە.

وەك ژنەکە باسی کرد بەهۆی ئەو هۆکارانەی سەرەوە نێوانیان تەواو خراپ بووەو جیابونەتەوە، وتیشی ڕاستە موچەکەم کەمە بەڵام هیچ نەبێ بەشی خۆم و منداڵەکەم دەکات کە لە ماڵی باوکم بێ کێشە بژیم. لەکۆتایدا ئافرەتەکە باسی لەوە کرد پیاوەکەی بەردەوام قەرزارە و زۆرجاریش قەرزم بۆ داوەتەوە، هەربۆیە کاتێك پیاو نەتوانێ ڕۆڵی خۆی وەك بەرپرسی یەکەم و سەرداری ماڵ بگێڕێ جیابونەوە باشترین چارەسەرە. کەمی مووچە و بێکاری و قەرزاری و کەمتەرخەمی پیاوەکە لەدابینکردنی پێداویستیەکانی ماڵەوەیان هۆکاری سەرەکین بۆ جیابونەوەیان. قەیران وا کاریگەری خراپی کردۆتە سەریان کە نەتوانن پێداوستیە سەرەتاییەکانیانی ماڵەوەیان دابینکەن.

Case Study (4)

(ا.م.ی) ژنێکی تەمەن 35 ساڵەو خەڵکی کوردستانی ڕۆژهەڵاتە، زانکۆی تەواو کردووە بەڵام دانەمەزراوە، لەدوای پرۆسەی ئازادی عێراقەوە بۆ کارکردن لە یەکێك لە کۆمپانیا ئێرانیەکان هاتۆتە سلێمانی، ئێستا نیشتەجێی ئەو شارەیە، لەمێری یەکەمی جیابۆتەوە، لەساڵی 2012 شوی کردۆتەوە بە کوڕێك کە خەڵکی سلێمانیە و کاسب بووە، لە ئێستایە دوو منداڵیان هەیە.

وەك ژنەکە دەیگوت دوای چەند ساڵ دەرد و ڕەنج و بێشوناسی ژیانی هاوبەشی خۆی بە بێوەژنی لە نالەبارترین بارودۆخی ژیانی کۆمەڵگادا گوزەراندووە. هاوسەرگیریی کردۆتەوە بە ئومێدی ئەوەی گوزەرانی باش بێ ئەگەرچی لەسەرەتاوە لەمێردەکەی رازی بووە بەڵام دوای بێکاربوونی پیاوەکەی هەڵسوکەوتی بەتەواوی گۆڕاوە لەگەڵی و لەسەر بچوکترین داواکاری بۆ پڕکردنەوەی پێداویستی ڕۆژانەیان گەورەترین کێشەی بۆ دروست کردووە.

ژنەکە باسی لەوەکرد لەسەرەتایی ژیانی هاوبەشییەوە هیچ کێشەیەکیان نەبووەو پیاوەکە هەموو پێداویستیەکانی بۆ دابین کردون وەلێ دوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی کێشەی ئێمەش دەستی پێکرد بەشێوازێك هەموو مافە تاکە کەسیەکانی لێگرتمەوە و هیچ هاوکاریەکی نەکردوین و دەیان جار بۆ دابینکردنی کەمترین پێداویستی ژیان، دەبوایە لەدۆستانم پارە قەرزبکەم.

ژنەکە لەکۆتایشدا باسی لەوەکرد وێڕای ئەوەی پیاوەکەم هیچ مەسروفێکم ناکات ڕێگەشم نادا کار بکەم و هەرچیشم کۆکردبووە پێشتر پیاوەکەم دابوی بە خانویەك و کردبووی بە ناوی خوشکێکیەوە ئێستا لە خانوی کرێداین و هیچ مافێکی ئەو خانووەم نەماوە چەندین جاریش سکاڵام کرد بەڵام بێ ئەنجام بوو.

لە گرنگترین ئەو هۆکارانەی کە کاریگەری هەبووە لەسەر جیابنەوە بریتییە لە لێگرتنەوەی خەرجی ڕۆژانەو پێنەدانی هیچ لە پێداویستیەکانی ژن و منداڵەکە و هەروەها زەوتکردنی مافی ژنەکە بووە لەلایەن هاوسەرەکەیەوە. ژنەکە وتیشی هەموو

ئەمانەو هەڵسوكەوتی ئەم دواییەی پیاوەكە دەرفەتێكی بۆ بەخشین و لێبوردنی نەهێشتەوە و ناچاربووم ڕوو بكەمە دادگا و جیابینەوە.

Case study (5)

(ل.س.م) ژنێكی تەمەن 29 ساڵە، لە یەكێك لە گەڕەكەكانی شاری سلێمانی نیشتەجێن، دەرچووی پەیمانگایە و دانەمەزراوە بەڵام لە یەكێك لە ماركێتەكانی شاری سلێمانی كار دەكات بە مانگانەی (450) هەزار، دوو منداڵی هەیە، لە خێزانێكی مام ناوەند لەدایك بووە، براو خوشكێكی هەیە، باوكی خانەنشینی مامۆستایەو دایكیشی ژنی ماڵەوەیە، لەساڵی 2014 هاوسەرگیری كردووە لەگەڵ پیاوێكی تەمەن 38 ساڵدا، پیشەی مامۆستایە، لەقاتی سەرەوەی ماڵی باوكی پیاوەكە دەژین كە پێكهاتون لە دایك و باوك و خوشك و برایەك، پیاوەكەی دوای سەپاندنی سیستمی پاشەكەوتی مووچە وازی لە كاری مامۆستایەتی هێناوەو بەرێگای نایاسایی بەرەو سنورەكانی هەندەران كۆچیكردووە بەبیانوی باشكردنی گوزەرانی ژیانیان و خۆشبەختكردنیان، ئەمەش بەبێ پرس و ڕەزامەندی كچەكەو كەسوكارەكەی بووە.

ئافرەتەكە باسی لەوەكرد لە ئێستادا پیاوەكە گوزەرانی ژیانی لە جاران خراپتر بووە و هەم خۆشی و هەم ئێمەشی سەرگەردان كردووەو جارجار ماڵی باوكی هاوكاری بۆ دەنێرن و ناتوانێ ئێمەش ببات چونكە تازە گەشتۆتە ئەوێ و هیچ مامەڵەیەكی یاسای نیە، وە لەڕوی مادەشەوە ئەو توانایەی نیە، لەبەر ئەوەی ماڵی باوكی كوڕەكە وەك جاران مامەڵەیان لەگەڵ ناكەن و دوای پێنج مانگ گەڕاونەتەوە ماڵی باوكیان و موچەكەم بەشی هیچ ناكات هەر لەبەر ئەوەشە ماڵی باوكی خەرجی و پێداویستیەكانیان دابین دەكەن.

لە كۆتایدا ئافرەتەكە باسی لەوەكرد كە دوای سەفەری پیاوەكە كیشەكانیان دەستپێكردووە، ڕۆژ بە ڕۆژ پەرەی سەندووە و تا گەشتووە بە بنەبەست و قوناغی كۆتایی و جیابونەتەوە لە دادگا، خراپی باری دارایی و كۆچی پیاوەكە بۆ هەندەران بەمەبەستی دابینكردنی بژێوی باشتری ژیانیان لەگرنگترین ئەو كێشانەن كە بووە بە هۆكاری جیابونەوەیان.

Case study (6)

(س.ع.ف) پیاوێكی تەمەن 32 ساڵە، لە ناحیەیەكی نزیك لە پارێزگای سلێمانی لە خێزانێكی فراوان و هەژار لە دایك بووە ، خانەوادەكەی كە پێك هاتووە لە باوك و دایك و دوو براو پێنج خوشك، پەیمانگای كۆمپیوتەری تەواو كردووە، فەرمانبەرە لە یەكێك لە بەڕێوەبەرایەتیەكانی شاری سلێمانی، لەساڵی 2015 هاوسەرگیری لەكەڵ كچێكی خەڵكی سلێمانی و هاوتەمەنی خۆیدا كردووە، ئەویش پەیمانگای تەواوكردووە بەڵام دانەمەزراوە و ژنی ماڵەوەیە. منداڵیان نییەو ئێستا لە گەرەكێكی ئەو شارەدا كرێچین و مانگانە 200 دۆلار كرێ دەدەن.

پیاوەكە باسی لەوە كرد دوای قەیرانی دارایی و سیستمی پاشەكەوتی مووچە، مووچەكەی كراوە بە كەمتر لەنیوە، لەبەر ئەو هۆكارەش بڕیارمداوە شوێنی نیشتەجێبوون بگوازێتەوە بۆ خانویەكی نزیك ماڵی باوكی لە ناحیەكەی خۆیان، وەك باسی كرد لانی كەم ئەو پارەیەی كە دەیدەم بە كرێ بۆم دەگەڕێتەوە، بەڵام ژنەكە بەو داوایە ڕازی نەبووەو بەبیانوی ئەوەی ناتوانێت دوربێت لە ماڵی باوكی و لە دەرەوەی شاردا بژی، بەڵام پیاوەكە بەهۆی ئەوەی قەیرانی دارایی تینی بۆ هێناوەو توانای پێدانی كرێی خانوی نەماوە سورە لەسەر داواكەی، لەكۆتایدا پیاوەكە باسی لەوەكرد نەبوونی شوێنی

نیشتەجێبوون و پاشەكەوتی مووچەو گرانی كرێی خانوو لە گرنگترین ئەو فاكتەرانەن كە كاریگەری هەبووە لەسەر جیابونەوەی نێوانیان.

Case study (7)

(س.ق.ع) پیاوێكی تەمەنی 29 ساڵە، لەدایكبووی شاری كەركوكە، ئێستا لە گەڕەكێكی شاری سلێمانی كرێچییەو باری ئابوریان لاوازە، خاوەن دوو براو خوشكێكە و باوك و دایكی بەتەمەنن و باوكی خانەنشینەو دایكی ژنی ماڵەوەیە، یەكێك لە براكانی لە ساڵی 2012 لە كەركوك شەهید بووە دوای خۆی 3 منداڵی بەجێ هێشتووە، ساڵێك دواتریش مێردی خوشككەشی بەهەمان شێوە شەهید بووەو 2 منداڵی دوای خۆی بەجێ هێشتووە، ئێستا وێڕای خێزانەكەی خۆی ئەركی ئەو دوخێزانە و باوك و دایكیشی كەوتۆتە سەر شان. پیاوەكە لە ئۆرگانی حزبێكی سیاسی كاردەكات پێشتر مووچەكەی باش بووە بەڵام ئێستا مووچەكەی تەنها (500) هەزار دینارە كە وەك خۆی دەیووت پە نجا رۆژ جارێك وەریدەگرێت، مانگی 6ی 2016 لەگەڵ كچێكی خەڵكی شاری سلێمانی كە 12 ساڵ لەو گەورەترە هاوسەرگیری كردووە كچەكە تەمەنی 17 ساڵە، تا پۆلی سێی ناوەندی خوێندووە، ژنی ماڵەوەیە، كوڕەكەش تا پۆلی یەكی ناوەندی خوێندووە، منداڵیان نییە.

وەك پیاوەكە باسیكرد بەهۆی قەیرانی دارایی و كەمی و دواكەوتنی مووچەكەیەوە ناتوانێ كرێی خانووەكەی بدات، وێڕای ئەوەی پارەی چەن مانگێك قەرزی كەوتۆتە سەر، هەر لەبەر ئەو هۆكارەشە دەیەوێ هەنوكە بگەڕێتەوە بۆ كەركوك ئەمە وێڕای ئەوەی تاقانەیەو كوڕی گەورەی خێزانەكەیە چاودێری ئەوانی تری كەوتۆتە سەرشان. كێشەی سەرەكیان ئەوەیە كە كچەكە داوا دەكات پیاوەكە لە سلێمانی نیشتەجێ بێت و نەگەڕێتەوە كەركوك بەڵام كوڕەكە ڕازی نابێ و ناتوانێ بەو مووچەیەی كە وەری دەگرێت لە سلێمانی شوێنی نیشتەجێبوون دابین بكات، لەبەر سوربونی داوای كوڕەكە تەنها 9 مانگ ژن و مێرد بونەو لە مانگی ئازاری 2017 جیابونەوەتەوە.

پیاوەكە پێش قەیران كاری تاكسی كردوە بەڵام ئەوا دوو ساڵە وازی هێناوەو سەیارەكەشی بۆ ژن هێنان فرۆشتووە، هیچ دەخلێكی تری نیە جگە لەو مووچەیەی كەوەری دەگرێت لەوەش مانگانە 250 هەزار بە قەرز دەداتەوە بۆ كەلوپەلی ناوماڵ كە پێش هاوسەرگیری كڕیویەتی، لەو پارەیەی كە دەمێنێتەوە بۆ هاتوچۆ بەكاری دێنێ چونكە دەوامی لە دەرەوەی سلێمانیە چە نجارێك هەوڵی داوە بگوازرێتەوە بۆ ناوشار بەڵام ڕێگەیان نەداوە. لەماوەی هاوسەرگیریاندا بەڵێنی دابوو جیانەبنەوەو لەسلێمانی نیشتەجێبێت وە زۆریش هەوڵی دابوو تا خانویەكی هەرزان بدۆزێتەوە كە بگونجێ لەگەڵ ئەو مووچەی كە وەریدەگرێت بەڵام دواجار خانوو بەو پارەیەی كە دەیەوێ هیچی دەست نەكەوت بوو، پیاوەكە باسی لەوەكرد قەیران تەواو تینی بۆ هێناوە بەشێوازێك كاریگەری كردۆتە سەر پێداویستیە سەرەتاییەكانیان. بەشێوەیەكی گشتی شوێنی نیشتەجێ بوون و كەمی مووچەو گرانی گوزەرانی ژیان لەو هۆكارانەن كە كاریگەریان هەبووە لەسەر جیابونەوەی نێوانیان.

Case study (8)

(ب.س.ع) پیاوێكی تەمەن 40 ساڵە، لەشاری سلێمانی لەدایك بووە ئێستاش لەیەكێك لە گەڕەكەكانی ئەو شارە نیشتەجێ یە، خوێندنی سەرەتایی تەواوكردووە و پیشەی كاسبە، ساڵی 2015 هاوسەرگیری كردووە لەگەڵ كچێك كە خاڵۆزاو

پورزان، هیچ منداڵێکیان نییە، کچەکە تا پۆلی دووی ناوەندی خوێندووە. لەگەڵ دەستپێکی پرۆسەی هاوسەرگیریان ڕووبەڕووی کێشە و گرفت بونەتەوە و نەیان توانیوە ڕێککەون لەسەر ماڵی سەربەخۆ و بڕی ئاڵتون و مەڕاسیمی ئەنجامدانی ئاهەنگی هاوسەرگیریان.

پیاوەکە باسی لەوەکرد بەهۆی قەیرانی داراییەوە پیشەکەی وەك جاران نەماوەو کەم ڕۆژ هەیە کاری دەست کەوێت بەمەش توانای ئابوری وەك پێویست نەماوە هەر لەبەر ئەو هۆکارەش لەسەرەتادا هەموو قسەیەکمان لەگەڵ کچەکەدا کردو ڕازی بوو لە قاتی سەرەوەی ماڵی باوکم نیشتەجێبین تا ئەوەندەی بارودۆخەکە باش دەبوو بەڵێنم پێدا ماڵی جیای بۆ بگرم، بەڵام دواتر پەشیمان بویەوەو بیانوی پێدەگرتم و دەیوت ماڵی جیام دەوێ و با خانوی کرێ بگرین و لە خانوی سەربەخۆ نەبێ ناتوانم بمێنمەوە لەگەڵت.

لەدرێژەی قسەکانیدا پیاوەکە وتی لەسەرەتاوە لەسەر هەموو ئەو شتانە ڕێککەوتین لەگەڵ خێزانم کەچی لە پڕێك لەهەموو شتێك پەشیمان بویەوە بەشێوازێك لەسەرەتاوە وتی بێبەرامبەرو بەکراسی بەری خۆمەوە شوت پێدەکەم دواتر بڕێکی زۆر ئاڵتونی پێکردم و خستمیە ژێربارگرانیەکی زۆرەوەو بەشێوازێك کە تا ئێستا قەرز دەدەمەوە لە کاتێکدا لە ئێستایە نیوەی جاران پارەم دەست ناکەوێت، وە بەڵێنی ئەوەشیدا کە شەکراوی پیاوان نەخۆینەوە بەڵام ئەوەشی پێکردم و پارەیەکی زۆری پێسەرفکردم، سەبارەت بە ماڵی جیاش من بەڵێنم پێداو ڕازی بوم تا خانوی جیای بۆ بگرم تەنها لەبەر ئەوەی جیانەبینەوە پاش گەڕانێکی زۆر خانویەکم دۆزیەوە و ماوەیەك لەناوی بوین بەڵام هەرچیم پەیدا دەکرد دەمدا بە کرێی مانگانەی خانووەکە، تا دواجار ناچاربووم جارێکی تر بگەڕێمەوە ماڵی باوکم لەگەڵ ئەوان نیشتەجێبیم، بەڵام ئەو ئەم کارەی هیچ بەدڵ نەبوو. بەهۆی ئەم کێشانەوە دواجار داوای تەلاقی لێکردم و جیابونەوەمان وەك باشترین بژاردە هەڵبژارد و لەئێستایا جیابوینەتەوە و کۆتا یمان بەهەموو شتێك هێناوە، وە باسی لەوەشکرد بەهۆی بێکاری و ناسەقامگیری بارودۆخی سیاسی و ئابوری هەرێم بڕیاریداوە سەفەربکاو کوردستان بەجێبهێڵێت.

Case study (9)

(س.ب.م) کوڕێکی تەمەن 30 ساڵە، خەڵکی ناحیەی عەربەتە بەڵام نیشتەجێی شاری سلێمانیە، ئامادەیی تەواوکردووە، ساڵی 2011 هاوسەرگیری کردووە لەگەڵ کچێك کە پیشەی مامۆستایەو لەیەکێك لەخوێندنگاکانی سنوری شاری سلێمانی دەوام دەکات، لە خانوی ماڵی باوکی لەگەڵ دایکی و خوشکێکی دەژین. تەنها کوڕێکیان هەیە.

پیاوەکە باسی لەوەکرد پێشتر کاسب بوە بەڵام ماوەی دوو ساڵەو بە تایبەت دوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی بێکارەو کاری دەست ناکەوێت، لەبەرامبەردا خێزانی مووچەخۆرەو سەربەخۆی ئابوری هەیە، ئەمە وایکردووە بەردەوام کێشە لەنێوا نمان دروست بێت وەك کوڕەکە باسی کرد خێزانی بەردەوام تانەی ئەوەم لێ دەدات کە توانایی دابینکردنی خەرجی ماڵەوەم نییە، لەکاتێکدا شەونخونی دەکەم تەنها بۆ ئەوەی بتوانم بەشێك لە پێداویستیەکانی ماڵەوە پڕبکەمەوە، باسی لەوەشکرد ڕاستە ژنەکە مووچەخۆرە بەڵام بە پێی پێویست خەرجی منداڵەکە دابین ناکات.

گرفتی ئابوری و بێکاری و نەبونی شوێنی نیشتەجێ بوون و ماڵی جیا گرفتی پەیوەندی کۆمەڵایەتی لە نیوان کچەکەو ماڵی پیاوەکە دروست کردووە بەتایبەت لەگەڵ دایکی پیاوەکە. لەسەرەتادا بەهۆی بونی منداڵ لە نێوانیان حەزی نەدەکرد جیابنەوە بەڵام ئێستا ئەمیش بڕیاری گۆڕیوە چونکە باسی لەوە دەکرد هەر کارێکیش دەدۆزمەوە ژنەکەم پێی ناخۆشەو پاش

ماوەیەك دەڵێ دەبێ وازی لێ بێنی، پیاوەکە لە کۆتایدا باسی لەوەکرد لەو ڕۆژەوەی هاوسەرگیریمان کردووە هیچ بەرپرسیارێتیەکی خێزانی نەگرتۆتە ئەستۆ بەردەوام ئەڵێ پارەم پێ نییە هەرچەندە مووچەخۆر بوو نەشمدەزانی ئەو پارەیەی کە وەری دەگرێت دەیدات بەچی، هەر لەبەر ئەمەش بوو بە تەنها ئەرکی ماڵ و منداڵەکەم گرت بووە ئەستۆ، بۆیە لەبەر ئەو هۆکارانەی سەرەوە ئێستایدا جیابوینەتەوە.

Case study (10)

(ت.ج.م) پیاوێکی تەمەن 35 ساڵە، لەسلێمانی لەدایك بووەو لە گەرەکێکی هەژارنشینی ئەو شارە لەگەڵ خێزانەکەیدا نیشتەجێن، ساڵی 2013 هاوسەرگیری کردووە لەگەڵ ئافرەتێکی تەمەن 30 ساڵ، منداڵێکیان هەیە، لەسەرەتایی ساڵانی هاوسەرگیریان لە خانوی کرێدا نیشتەجێبوونە، بەڵام هەر لەگەڵ دەستپێکی قەیران شوێنی نیشتەجێبوونیان گواستۆتەوە بۆ ماڵی باوکی بەشێوازێك خانوەکەیان پێك هاتووە لە چوار ژور 12 کەسی تیا نیشتەجێیە، ئەوانیش بریتین لە چوار خوشکی کوڕەکە و برا و براژن و برازاکانی، هەموو ئەوانەشی لەخانووەکە دەژین باری ئابوریان خراپە، ئەم پێکەوە ژیانە گرفتی گەورەی دروست کردووە لە نێوانیان، پیاوەکە تا پۆلی دووی ناوەندی خوێندووە و دانەمەزراوە و کاری تاکسی دەکا ئەو پارەیەش کە پەیدایدەکا بەشێکی دەداتەوە بە قەرزی سەیارەکەی.

پیاوەکە باسی لەوەکرد کێشەی نێوانیان ئابووریەو ژنەکەی بەردەوام داوای خانوی جیاو پارەو ئاڵتونی لێدەکات، ئەویش ئەو توانایەی نیە پێش قەیران پێشمەرگە بووە بەلام لەگەڵ شەڕی داعش وازی هێناوە و ئێستا هیچ کارێکی دەست ناکەوێت، وەك خۆی دەڵێت زۆر شوێن گەڕاوە بۆ دۆزینەوەی کار، بەڵام هیچ کارێکی دەست نەکەوتووە ، وە باسی لەوەشکرد خێزانی زۆر بەدخەرجی دەکات و دەست بەو پارەیەوە ناگرێت کە بە هیلاکی پەیدای دەکا و هەندێك جار لەو پارەیەی کە بۆ خەرجی ماڵەوە دەیدات بە ژنەکەی ئەویش لەبری مەسروفی ماڵەوە دەیدات بەدایکی لەکاتێکدا پیاوەکە وتی خۆم پێویستم پێیەتی و دۆخی ئابوریم زۆر خراپە.

پیاوەکە باسی لەوەشکرد ژنەکەی هیچ هاوکاری ناکات و خراپی دۆخی ئابوریی بەهەند وەرناگرێت بەردەوام کێشەی بۆ دروست دەکات و داواکاری بێشوماری هەیە، پیاوەکە لە کۆتایدا باسی لەوەکرد کە زۆر هەوڵیداوە لەگەڵ خێزانی بەلام بێ ئەنجام بوو بۆیە جیابونەتەوە چون وەك باسی کرد لانی کەم ئەوەی پەیدای دەکەم بەشی بژێوی ژیانی خۆم دەکا. بێکاری و خراپی ئابوری و کێشەی نیشتەجێ بوون لە کێشە سەرەکیەکانی نێوانیان بووەو هەر ئەو هۆکارانەش وایکردووە کە جیابنەوە.

دەرئە نجامەکانی توێژینەوەکە:

توێژەران دوای خستنەڕووی ئە نجامەکان بەم دەرئە نجامانەی لای خوارەوە گەشتن:

1. قەیرانی دارایی ڕۆڵێکی گەورە و بەرچاوی بینیوە لەسەر زۆربونی ڕێژەی جیابونەوە بەجۆرێك کە هیچ کات هەرێمی کوردستان بارتەقای ئێستا پرۆسەی هاوسەرگیری کەم نەبووە. وە ڕێژەی جیابونەوەش لەو ئاستە بەرزەدا تۆمار نەکراوە.

2. قەیرانی دارایی ڕۆڵی بەرچاوی هەبووە لەدەست نەکەوتنی شوێنی نیشتەجێبوون و گۆڕینیدا، بەشێوازێك زۆرینەیەك لە لێتوێژراوان دوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی و کەمبونەوەی مووچەی فەرمانبەران و کار و کەسابەتدا گەڕاونەتەوە بۆ

ماڵی باوكیان و هەندێكیشیان سەنتەری شاری سلێمانیان بەجێهێشتووەو گەڕاونەتەوە بۆ شار و شارۆچكەو گوندەكانیان. بەشێكی تریشیان بەدوای شوێنی نیشتەجێبووندا سەرگەردان بەمەش دووچاری گرفتی خێزانی بونەتەوە. نەبونی شوێنی نیشتەجێبوونیش بە فاكتەرێكی سەرەكی جیابونەوەی نێوان هاوسەران دادەنرێت.

3. قەیرانی دارایی ڕۆڵی هەبووە لە بەرزبونەوەی ڕێژەی بێكاریدا و بەشێك لە هاوسەران دوچاری هەمان گرفت بونەتەوە. هۆكاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی دوای سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی بەشێك لە كۆمپانیاكان ئیفلاسیان كردووە و ناچار دایان خستووە بەمەش سەرجەم كارمەندانی بێكاربوونە، ئەمە وێڕای ئەوەی حكومەتی هەرێمیش ماوەی زیاتر لە سێ ساڵە هیچ فەرمانبەرێكی دانەمەزراندووە، وە پەیوەندیەكی ڕاستەوخۆ هەیە لە نێوان مووچەی فەرمانبەران بازاڕدا كاتێك بەشێكی زۆری مووچەی فەرمانبەران پاشەكەوت دەكرێت و ئەمەش كاریگەری هەیە لەسەر بازاڕ و بەتایبەت ئەوانە پیشەیان كاسبە و ئەوانیش بێكار دەبن ئەوەی بەدەستی دەهێنن وەك پێشتر نابێت.

4. هەروەها قەیرانی دارایی وایكردووە هاوسەران بۆ دۆزینەوەی دەرچەیەك لە بۆ ڕزگاربوون لە خراپی دوخی چەقبەستووی سیاسی و ئابوری و كۆمەلایەتی بیر لە كۆچكردن بۆ هەندەران بكەنەوە.

5. هۆكارەكانی جیابونەوە زۆرن بەڵام ڕەهەندی ئابوری بە پلەی یەكەم ڕۆڵ و كاریگەری هەیە لەسەر سروشتی پەیوەندی هاوسەران، هەربۆیە دەتوانین بڵێین كەمی داهات و خراپی بژێوی خێزانەكان و نەبونی شوێنی نیشتەجێبوون و بێكاری و هەژاری و كۆچكردنی هاوسەران بو هەندەران كێشەی گەورەی لە نێو هاوسەران دروستكردووەو كاریگەری هەبووە لەسەر جیابونەوەی هاوسەراندا چاوگی هەموو ئەو كێشانەش قەیرانی داراییەكەیە.

پێشنیار و ڕاسپاردە:

ڕاسپاردە:

1. بەرزكردنەوەی داهاتی هاوڵاتیانی هەرێم لەڕێگەی لابردنی سیستمی پاشەكەوتی مووچەوە.
2. یارمەتیدانی ئەو لاوانەی كە تازە هاوسەرگیریان كردوو لەڕووی مادیی و مەعنەوییەوە.
3. حكومەتی هەرێمی كوردستان كار لەسەر باشكردن و جێگیركردنی بازاڕەكان و دۆخی مووچەخۆران و كاسبكاران بكات.
4. هاوكاری گەنجان و لاوان بكرێت لە پرۆسەی هاوسەرگیری بەمەبەستی جێگیركردنی بارودۆخیان لە دابینكرنی شوێنی نیشتیەجێبوونیاندا.
5. هەوڵدان بۆ كەمكردنەوەی ڕێژەی بێكاری بە تایبەت لە نێوا توێژی گەنجان و لاواندا.
6. گێڕانەوە پێشینەی هاوسەرگیری كە ماوەی زیاتر لە سێ ساڵە حكومەتی هەرێم بەبیانوی هەبونی قەیرانی دارایی ئەو پێشینەیەی وەستاندووە.

پێشنیار:

توێژەران پێشنیاری ئەنجامدانی چەن توێژینەوەیك دەكەن كە بتوارێت لە داهاتودا ئەنجام بدرێت وەك:

ڕۆڵی قەیرانی دارایی لەوازهێنانی منداڵ لە قوتابخانە.

ڕۆڵی قەیرانی دارایی لەكارپێكردنی منداڵ لەسەر شەقام و شوێنە گشتییەكان

سەرچاوەکان

1. سەمیرە، فەرهەنگی زاراوەی کۆمەڵناسی، و.خەسرەو میراودەلی، چاپخانەی چوارچرا، چاپی یەکەم، سلێمانی2007
2. نەجم عەبدوڵا محمد، مرۆڤایەتی و ژن و تەلاق، چاپخانەی ڕۆشنبیری، هەولێر 2008
3. سۆسیۆلۆژیای خێزان، د.سابیر بۆکانی، چاپخانەی داناز، چاپی یەکەم، سلێمانی 2002
4. هێرۆ جەمال عەبدولواحید، کۆمەڵناسی و دیاردە کۆمەڵایەتیەکان، چاپی یەکەم، 2008 سلێمانی
5. بێدار فارس عەزیز و نیگار دلێر ئەحمەد، فاکتەرەکانی زۆربوونی هەڵوەشاندنەوەی هاوسەری، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك 2005
6. کەوسەر عەزیز گەلاڵی، ئافرەت و ململانێ لەگەڵ کێشە کۆمەڵایەتیەکاندا، چاپی یەکەم، شوێنی چاپی نییە، سلێمانی 2004
7. محەمەد بن محمود، دەرونزانی کۆمەڵایەتی، و.ئارام ئەمین شوانی، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر 2014
8. کنێر عەبدوللا، ژن لەبازنەیەکی داخراودا، چاپخانەی تەوار، چاپی یەکەم، سلێمانی 2005
9. هەردەوێڵ کاکەیی، دابونەریتی کوردەواری ناوچەی گەرمیان، چاپخانەی الحوادپ، بەغداد 1989
10. مەلا مەحمودی بایەزیدی، دابونەریتی کوردەکان، و. شوکریە ڕەسوڵ، دەزگای ڕۆشنبیری و بلاوکردنەوەی کوردی، بەغداد 1982
11. هێنری هارنۆلد هانس، ژیانی ئافرەتی کوردی، و.عەزیز گەردی، چاپخانەی کۆڕی زانیاری عێراق، بەغداد 1983
12. حوسێن خەلیقی، کۆمەڵناسی کوردەواری، چاپی دووەم، چاپخانەی الحوادپ، بەغداد 1983
13. کەریم شەریف قەرەچەتانی، سایکۆلۆژیای گشتی، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر 2006
14. عومەر ئاشتی، زەقکردنەوەی جیاوازییە چینایەتییەکان، ڕۆژنامەی هاولاتی، چاپخانەی رەنج، ژمارە 384، 2008، لا6
15. دەشتی سلێمان قادر و هەوراز حەسەن و ئەوانی تر، هۆکاری دیاردەی تەلاق، گۆڤاری پێشکەوتن، ژمارە 154، سلێمانی 2008، ل75
16. محمد حسێن ئەحمەد، کۆچکردن چ کاریگەریەکی هەیە لەسەر پێکەوەنانی پرۆسەی هاوسەرگیری، ڕۆژنامەی ئاسۆ، ژمارە(630)، سلێمانی 2008، ل6
17. سابیر بۆکانی، میتۆدی توێژینەوەی زانستی، چاپی یەکەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی 2016
18. شیلان عەلی، چارەنوسی ئافرەتی تەلاق دراو لە کۆمەڵگەی داخراودا، گۆڤاری ئەستێرە، ژمارە 8، سالی 2011، ل5-6
19. کنێرعەبدوللا، قەیرانی دارایی و هۆکار و کاردانەوەکانی، سەرچاوەی ئەلیکترۆنی2017: http://penus.krd/news364-65.htm (2017-4-10)

20. محمد شندى الراوى، و.سايه فارس، هۆكارەكانی هەرەسهێنانی خێزان و تەلاق، سەرچاوەی ئەلیكترۆنی 2016: http://www.shanpress.com/details.aspx?jimare=5813 (2017-6-20)

21. القرئن الكريم، سوره الأعراف، الأيه 31

22. احمد زكى بدوى، معجم مصگلحات ألعلوم الأجتماعيه، مكتبه لبنان، بيروت1987

23. احسان محمد الحسن، العائله والقرابه والزوج، دارالگليعه للگباعه والنشر، بيروت 1981

24. انور محمد على، دور التربيه فى التغير الأجتماعى، مجله كليه العلوم الأسلاميه، المجلد السادس، العدد الپانى العشر، العراق – الموصل 2012

25. النچام الاقتصادى فى الاسلام، من منشورات حزب التحرير، الگبعه السادسه، دار الأمه للگباعه والنشر والتوزيع، بيروت-لبنان 2004

26. مليحه عونى القصير و صبيح عبدالمنعم احمد، علم الاجتماع العائله، مگبعه الجامعه بغداد، بغداد 1984

27. عبدالله محمد الشريف، مناهج البحپ العلمى (دليل الگالب فى كتابه الأ بحاپ والرسائل العلميه)، مكتبه للگباعه و النشر و التوزيع، الاسكندريه – مصر 1996

28. عايده احمد الرواجبه، العلاقه الزوجيه دون مصاعب ..كيف؟ گ2، المكتبه اليقافيه، بيروت 2003

29. عايده احمد الرواجبه، الحياه الزوجيه السعيده، گ1، المكتبه اليقافه، بيروت 2003

30. على القائمى، الأسره و قچايا الزواج، گ1، دار النبلاو، بيروت 1994

31. عفاف محمد عبدالمنعم، الأدمان (دراسه النفسيه لاسباب ونتائجه)، دار المعريفه الجامعيه، القاهره 2004

32. فهمى الغزوى واخرون، المدخل الى علم الأجتماع، دارشروق، عمان 1992

33. فريد كورتل، الأزمه الماليه مفهومها واسبابها وانعكاساتها على البلدان العربيه، مجله كليه بغداد للعلوم الاقتصاديه الجامعه، عدد 20، بغداد 2008

34. شومان منژر، الأعلام والأزمات، مدخل نقرى وممارسات عمليه، دار الكتب العلميه للنشر والتوزيع، القاهره 2003

35. مصگفى العبد الله، الأزمات والدورات الاقتصاديه، نقلا عن الموقع الالكترونى: http://www.hewar.com/economics (2017-6-10)

36. محمد الدرينى، التعريف بعلم احصاو، نقلا عن الموقع الالكترونى: www.bsofiam-ksu.com/agec613/listure1.pdf (2017-5-20)

Abstract

Family welfare is related with the welfare of husband and wife. The family and the relationship between husband and wife have seen the lion`s share from the changes happened in the circumstances of Kurdish community and because of this، the phenomenon of divorce according to the number of courts is above the natural rates compared to the large number of cases affecting the relationship .

This study is an attempt to present how financial crisis has its own impacts on this divorce. Is this crisis happened because of the lack of the husband and wife`s role in the community or is it because of the normal life and the responsibility the families should take?

In order to reach to this conclusion، the researcher has done this work on the basis of the descriptive methods using the real analysis tool for information and recorded interviews .

The researchers analyzed the court's facts compared to the cases of years before the crisis and after the crisis and then they used interviews to therting cases of divorce as the reason for their divorce was the financial crisis.

Finally، we came to the result of that the high demand for divorce، the change in the way of life of the individuals and the economic crisis have a direct impact on the number of sides of life such as place of residence، unemployment and low salary، all of which have destroyed the relationship of the past years of the families.

For this reason، the researchers proposed a reasonable proposal to solve these problems by issuing special instructions for the quality of relations and the distribution of responsibility among husbands and wives، except for proposing the government's cooperation in tackling the problem of salary and reducing unemployment among(youths) young people.

پاشكۆكان

پاشكۆی ژمارە (1)

ئامارەكانی 6 ساڵی پرۆسەی هاوسەرگیری و تەڵاق لە پارێزگای سلێمانی دەخاتەڕوو.*

ساڵ	هاوسەرگیری	جیابونەوە
2010	13724	2430
2011	15414	4295
2012	17020	4088
2013	14911	4322
2014	14666	4012
2015	14232	4850
2016	10937	4674

پاشكۆی ژمارە (2)

ڕاستی ڕواڵەتی فۆرمی ڕا پرسیەكە لای پسپۆڕانی بوارەكە ڕووندەكاتەوە:

ژ	ناو	بواری پسپۆری	ژ.برگەی پەسەندكراو	ژ.برگەی پەسەندنەكراو	ڕێژەی سەدی ٪
1	پ .ی .د. سابیر بەكر مستەفا	دەرونزانی	15	2	88.2
2	د. حەسەن فخرالدین خالد	دەرونزانی	16	1	94.1
3	د. كاوە عبدالرەزا محمد	ڕاگەیاندن	15	2	88.2
4	د. لوقمان صاڵح كەریم	كاری كۆمەڵایەتی	14	3	82.3
5	پ.ی.د خالد حەیدەر	كارگێڕی و ئابوری	13	4	76.4
كۆ			73	**12**	**85.84**

- **خشتەی سەرەوە هەڵسەنگاندنی شارەزایان بۆ پرسیارنامەكە (ڕووندەكاتەوە)**

* سەرجەم ئامارەكان لە بەشی ئاماری دادگای سلێمانی وەریگراون ئەمیش دوای ئەوەی بە نوسراوی ڕەسمی داوای ئامارەكانی هاوسەرگیری و تەڵاق كرابوو

- کۆی گشتی پرسیارەکانی توێژینەوە (17) ، ژمارەی شارەزایان (5) : (**پێش هەڵسەنگاندن**).
- کەواتە (17) × (5) = 85 کۆی گشتی پرسیار
- ژمارەی بڕگەی گونجاوی= 73
- ژمارەی بڕگەی دووبارە داڕێژراو = 12
- کەواتە ڕێژەی ڕاستگۆی $\frac{73}{85}$ (%85.84)

پاشکۆی ژمارە (3)

فۆڕمی چاوپێکەوتن

بەڕێز .....

پرسیارەکانی ئەم فۆڕمی چاوپێکەوتنە بەمەبەستی ئەنجامدانی توێژینەوەیەکی زانستییە بەناونیشانی (ڕۆڵی قەیرانی دارایی لە جیابونەوەی هاوسەراندا) لێکۆڵینەوەیەکی سۆسیۆلۆجی مەیدانیە لە شاری سلێمانی، وەڵامەکانی تەنیا بۆ مەبەستی زانستیەو دەرخستنی ڕۆڵی قەیرانی داراییە لەسەر پەیوەندی هاوسەرگیری. هاوکاری و دروستی زانیاریەکان خزمەت بە ڕەوتی زانست و پێشخستنی دەکات.

یەکەم: زانیاریە گشتیەکانی توێژینەوە:

1. ڕەگەز: نێر ( ) مێ ( )
2. تەمەن: ( )ساڵ
3. جۆری نیشتەجێ بوون: موڵك خانوی خۆی ( ) کرێچی ( ) ماڵە باوان ( ) هتر ( )
4. ساڵی هاوسەرگیری: ( )
5. ژمارەی ئەندامانی خێزان: ( )
6. داهاتی پێش قەیران: زۆرباش ( ) باش ( ) مام ناوەند ( ) خراپ ( )
7. داهاتی دوایی قەیران: زۆرباش ( ) باش ( ) مام ناوەند ( ) خراپ ( )
8. پیشە (ژن – پیاو): بێکار ( ) کاسب ( ) فەرمانبەر ( )
9. ئاستی خوێندن: نەخوێندەوار ( ) سەرەتایی ( ) ناوەندی ( ) ئامادەیی ( ) زانکۆ ( )

دووەم: زانیاریە تایبەتیەکانی توێژینەوە

10. قەیرانی دارایی کاریگەری هەبووە سەر پێداویستی سەرەتاییەکانتان؟

بەڵێ ( ) نەخێر ( ) ؟

....

11. قەیرانی دارایی کاریگەری هەبووە لەسەر گۆڕینی شوێنی نیشتەجێبوونتان؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟

....

12. قەیرانی دارایی کاریگەری هەبووە لەسەر کەمبونەوەی داهاتی مانگانەتان؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟

....

13. قەیرانی دارایی بۆتە هۆی ئەوەی قەرزاربیت؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟

....

14. قەیرانی دارایی بۆتە هۆی ئەوەی بێکاربیت؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟

....

15. قەیرانی دارایی کاریگەری کردۆتە سەر خەرجیەکانتان؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟

....

16. قەیرانی دارایی کاریگەری کردۆتە سەر کوالیتی ژیانتان؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟

....

17. دوایی سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی بیرت لە کۆچکردن کردۆتەوە ؟

بەڵێ (   ) نەخێر (   ) ؟